

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу 606 групи
Голембйовська Роксолана
Любомирівна

Керівник:

доктор політичних наук,
професор Бурдяк Віра Іванівна

*До захисту допущено
на засіданні кафедри*

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А. М.

Чернівці – 2023

Анотація

Кваліфікаційну роботу виконала студентка 2 курсу (рівень вищої освіти – другий (магістерський) спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування, галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування факультету історії політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Голембйовська Роксолана Любомирівна. Тема кваліфікаційної роботи: «Державна політика в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні». Науковий керівник – д. політ. н., професор Бурдяк В. І.

В кваліфікаційному дослідженні здійснено вивчення особливостей державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні. Доведено, що українська національна модель управління інформаційними ресурсами характеризується єдиним загальним спрямуванням за функціональною ознакою, а її специфіка визначається сукупністю суб'єктів державного регулювання, функціональні повноваження кожного з яких є досить широкими й інколи дублюються. Обґрунтовано, що в умовах російської агресії в Україні інформаційна складова публічного управління стала одним з пріоритетних об'єктів для кібератак з боку агресора, тому перед системою публічного управління України постало нагальне завдання формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам росії в умовах воєнного стану. Такими інструментами є системи кризових комунікацій органу публічного управління, виявлення загроз для системи публічного управління та організація процесу реалізації кризових комунікацій. Встановлено, що досвід європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами визначає перспективи підвищення подібних процесів в Україні через формування нових відносин щодо інформації та цифрових даних.

Ключові слова: державна політика, інформаційна політика, управління інформаційними ресурсами, інформаційні ресурси публічного управління, безпека інформаційних ресурсів, інформаційна безпека.

Abstract

The qualification work was completed by a student of the 2nd year (level of higher education – second (master's)) specialty 281 Public management and administration, field of knowledge 28 Public management and administration of the Faculty of History of Political Science and State Administration of the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University named after Roksolana Lyubomirivna Golembyovska. The subject of the qualification work: "State policy in the field of management of information resources in Ukraine". Research supervisor – Doctor of Political Sciences, Professor V. I. Burdyak.

In the qualification study, the peculiarities of state policy in the field of information resources management in Ukraine were studied. It is proved that the Ukrainian national model of information resources management is characterized by a single general direction according to the functional feature, and its specificity is determined by a set of subjects of state regulation, the functional powers of each of which are quite broad and sometimes duplicated. It is substantiated that in the conditions of Russian aggression in Ukraine, the informational component of public administration has become one of the priority objects for cyberattacks by the aggressor, therefore, the public administration system of Ukraine faces the urgent task of forming a system of information resources management tools in order to counter Russia's informational attacks in conditions of war state. Such tools are crisis communications systems of the public administration body, identification of threats to the public administration system, and organization of the crisis communications implementation process. It has been established that the experience of European anti-crisis practices of managing information resources determines the prospects of improving similar processes in Ukraine through the formation of new relations regarding information and digital data.

Key words: state policy, information policy, management of information resources, information resources of public administration, security of information resources, information security.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Р. Л. Голембйовська

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ	С. 9
1.1. Методологічні підходи до аналізу державної інформаційної політики	С.9
1.2. Теоретичні засади дослідження інформаційних ресурсів держави	С. 18
1.3. Аналіз джерельної бази	С.27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ	С.31
2.1. Основні етапи формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами	С.31
2.2. Еволюція нормативно-правового регулювання державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами	С. 41
2.3. Інституційне забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні	С. 50
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	С. 61
3.1. Правове регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану	С.61
3.2. Формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану	С. 69
3.3. Перспективи застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні	С. 79
ВИСНОВКИ	С. 92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	С. 98
ДОДАТКИ	С. 111

ВСТУП

Розвиток новітніх інформаційних та комунікаційних технологій зумовили потужний прорив у сфері освіти, бізнесу, виробництва, наукових досліджень та суспільно-політичного життя. Інформація перетворилася на глобальний ресурс людства загалом та кожної держави, зокрема. Відтак сучасна епоха розвитку є добою інтенсивного розвитку та освоєння всієї варіативності інформаційних ресурсів, які справляють безпосередній вплив на процеси публічного управління і суспільного розвитку, сприяючи (не)стабільності, самодостатності, високому рівню самоорганізації управлінського простору як цілісної системи. Запровадження новітніх інформаційних технологій об'єктивно зумовило наростання інформаційного протистояння в політичній сфері. Стабільність політичної системи та здатність опору російському агресору залежить від того, як швидко політична еліта отримує інформацію, якою є її якість та наскільки оперативно й адекватно управлінська система реагує на цю інформацію. Такий підхід надав підстави окремим дослідникам стверджувати, що політична діяльність є інформаційною боротьбою за управління свідомістю політичної еліти, відтак за вплив на систему публічного управління.

Отже, визначення і розробка теоретико-методологічних підходів до дослідження державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами є важливим і актуальним завданням науки державного управління. Дана проблема також актуалізується через те, що в умовах швидкоплинного розвитку глобального інформаційного суспільства, частиною якого є Україна, бракує практичного досвіду та наукових розробок, присвячених питанням теоретизування проблеми інформаційних ресурсів держави. Відтак багато в чому проблема неефективності державної інформаційної політики коріниться в методологічній площині, коли вироблені теоретико-методологічні і концептуальні засади інформаційної політики недостатньо обґрунтовані, зважаючи на контекст національних інтересів України в умовах російсько-української війни та повоєнного відновлення України.

Метою даної кваліфікаційної роботи є визначення особливостей державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні. Для досягнення мети нами були визначені такі дослідницькі **завдання**:

- охарактеризувати основні методологічні підходи до аналізу державної інформаційної політики та теоретичні засади дослідження інформаційних ресурсів держави;
- дослідити основні етапи формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами та еволюцію нормативно-правового регулювання в цій сфері;
- проаналізувати інституційне забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні;
- вивчити особливості реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні в умовах воєнного стану;
- визначити перспективи застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні.

Об'єктом дослідження є державна інформаційна політика України як системна цілісність та сфера управлінської діяльності

Предметом дослідження є державна політика в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є філософські, загальнонаукові та спеціальні наукові методи, що застосовуються з метою пізнання управлінської та інформаційної сфери й простору публічного управління. Застосування діалектичного методу дало можливість проаналізувати методологічне забезпечення та обґрунтування функціонування системи публічного управління, що відповідають за функціонування інформаційної сфери, здійснюють визначення напрямів державної політики відповідно до реалій розвитку інформаційного суспільства та російсько-української війни. Застосування даного методу сприяло також осягненню змісту та сутності поняття *інформаційні ресурси держави*.

Поєднання методів аналізу та синтезу уможливило розгляд проблем здійснення політики держави в інформаційній сфері в усьому розмаїтті сучасних концепцій та теорій державної інформаційної політики й інформаційних ресурсів держави. Узагальнення та синтез надали змогу концептуалізувати модель публічного управління в інформаційній сфері та визначити її базові елементи.

Застосування принципів системного підходу допомогло теоретично обґрунтувати необхідність формування сукупності повноважень окремих органів публічного управління як цілісної системи виконання функцій держави в сфері управління інформаційними ресурсами.

Структурно-функціональний метод був використаний в процесі вивчення теоретико-методологічного обґрунтування відповідності інституцій системи публічного управління, що відповідають за інформаційну сферу, розгляду виконання функцій державної політики з управління інформаційними ресурсами України в умовах російсько-української війни.

Синергетичний метод був застосований для вивчення теоретичного моделювання прямих та зворотних зв'язків між поняттями «інформатизація», «інформаційна політика» та «інформаційний ресурс» як окремими об'єктами наукового дослідження та публічного управління.

Порівняльний метод надав змогу визначити особливості теоретико-методологічних підходів до дослідження державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в поглибленні розуміння особливостей реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в умовах кризи та війни, які визначаються необхідністю формування норм правового регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану; формування та практичного використання інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану; вироблення дієвих алгоритмів практик управління інформаційними ресурсами в умовах

воєнного стану.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони поглиблюють теоретичний вимір процесу реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в умовах війни та воєнного стану. Висновки та практичні рекомендації, сформульовані за результатами дослідження можуть бути використані в подальших наукових розвідках у сфері державного управління інформаційними процесами, в системі публічного управління, при підготовці навчальних матеріалів для лекцій та семінарів для здобувачів вищої освіти та спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, а також у практичній діяльності органів публічного управління центрального та регіонального рівнів.

Апробація результатів дослідження була здійснена під час виступів на міжнародній науковій конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (2022, Чернівці) та науковій конференції студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2022, Чернівці).

Структура кваліфікаційної роботи. Специфіка проблем, що стали предметом дослідження, його мета і завдання зумовили структуру кваліфікаційної роботи освітнього рівня *магістр*. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

1.1. **Методологічні підходи до аналізу державної інформаційної політики**

Дослідження наукової проблеми формування, динаміки та функціонування державної інформаційної політики представлені в сучасному науковому дискурсі публічного управління низкою академічних шкіл, які опираються на теорії багатоаспектності та динамічності інформації та інформаційних систем як предмету управлінської діяльності держави. В умовах війни методологічні засади вивчення державної інформаційної політики мають опиратися на сучасні уявлення про державну інформаційну політику як про систему ідей, цілей, установок, методів та засобів, застосовуючи які, держава здійснює нормативно-правове регулювання відносин між інформаційною системою держави, спроможною впливати на суспільні процеси, та громадянським суспільством.

За визначенням Ю. Сурміна та П. Надолішнього, поняття методологія розглядається як тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на дослідження, удосконалення та конструювання методів у різних сферах духовно-практичної діяльності [111, с. 7]. З огляду на це, методологія управлінської діяльності в публічній та державній сферах передбачає необхідність визначення сукупності способів організації та здійснення пізнавальної, практичної й оцінювальної діяльності в сфері публічного управління. З метою систематизації адекватних предмету дослідження методологічних підходів, насамперед необхідно визначитися з рамками наступних понять: політика, інформаційна політика та державна інформаційна політика.

Серед українських дослідників в сфері публічного управління існує невизначеність щодо вживання терміну *політика*, оскільки це слово, як означення явища, відповідає сутності двох різних понять, для яких в англійській мові, використовуються два різних слова: *policy* та *politics*. Політика як *politics* є «сферою взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади задля реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб» [55] і саме в такому розумінні політику вивчають політологи. Політика як *policy* розуміється в англословному науковому дискурсі як план, курс дій, прийнятний та дотримуваний владою, керівником або політичною партією [154, с. 1497]. Саме в такому означенні вживається слово *політика*, коли йдеться про державну політику та про її напрямки, зокрема й державну інформаційну політику. Отже, політикою є сукупність намірів та засобів їх здійснення, що формуються суб'єктом управління стосовно окремої сфери життєдіяльності суспільства (інформаційна сфера) та процесів, що відбуваються в ній. Політики, навіть в одній сфері, різняться своїми об'єктами, суб'єктами, цілями та засобами. Об'єктом державної інформаційної політики є національна інформаційна сфера, головним суб'єктом – держава (органи державної влади та інститути влади) та система місцевого самоврядування.

Враховуючи потужний вплив на інформаційну політику недержавних акторів (бізнес, ЗМІ, наукові установи, міжнародні організації та інститути громадянського суспільства), важливо розрізняти державну інформаційну політику та публічну політику в інформаційній сфері. На думку О. Дем'янчука, публічна політика, охоплює значно ширше коло суб'єктів, об'єктів та дій, ніж державна політика [10, с. 11], що не перебувають під безпосереднім впливом органів державного управління, відтак формують самостійно свою політику та неминуче впливають на державну політику. Таке твердження українського науковця дозволяє сформулювати припущення, що в сучасній науці державного управління стосовно сутності поняття *державна інформаційна політика* побутують різні визначення змісту даного явища.

На сьогодні можна розрізнити два основних підходи до розуміння інформаційної політики: вузький та широкий. В рамках першого підходу (вузького), науковці, які переважно працюють у галузі інформаційного права, розкриваючи зміст державної інформаційної політики, означають її як «сукупність напрямів та способів діяльності держави з одержання, використання, поширення та зберігання інформації» [8, с. 18]. На нашу думку, зведення державної інформаційної політики виключно до збору, використання та забезпечення безпеки інформації суттєво звужує державну інформаційну політику як об'єкт аналізу науки державного управління. Враховуючи розвиток інформаційних технологій, їх всепроникний характер у всі сфери функціонування сучасного суспільства, слід остаточно здійснити концептуальний перехід від дотримання принципу безпеки інформації до дотримання принципу інформаційної безпеки.

Представники вузького підходу до розуміння інформаційної політики наголошують, що поняття *інформаційна політика* може трактуватися як спосіб поводження з інформаційними потоками та ресурсами з боку інституціоналізованих суб'єктів управлінської діяльності, до яких належать держава, державні органи, організації, установи, для яких характерні власні уявлення про роботу з інформацією. Відтак, інформація в публічному управлінні виконує суто технічну функцію, перебуваючи в ряду з іншими ресурсами суб'єктів управлінської діяльності. В такому розумінні інформаційна політика зводиться до статистичного контролю за рухом інформаційних потоків та розподілом потоків інформації, метою якого є забезпечення надходження інформації до цільової групи та спрямування на запланований ефект [39, с. 124-125].

Прихильники другого (широкого) підходу означають інформаційну політику як складну та багатокомпонентну категорію науки державного управління. Наприклад, Г. Почепцов виходить з того, що інформаційна політика, по-перше, визначає всі закони функціонування інформаційної сфери держави, до яких відносить закони ефективного функціонування системи ЗМІ

та адекватної взаємодії влади і суспільства; по-друге, здатна забезпечити інформаційну безпеку держави [60, с. 12]. Подібною позиції дотримується й О. Дубас, наголошуючи, що державна інформаційна політика має забезпечувати: взаємодію влади та суспільства засобами ЗМІ й зв'язків з громадськістю; висвітлювати діяльність органів влади та публічного управління; захист свободи слова; задовольняти інформаційні потреби людини та соціальних груп; формувати інформаційну культуру громадян [22, с. 100]. В цьому визначенні державної інформаційної політики означена її трирівнева структура: (1) держава, (2) суспільство, (3) особа.

О. Юдін та В. Богуш визначають сутність державної інформаційної політики як діяльність держави в сфері інформації з метою створення належних умов «для ефективного і якісного інформаційного забезпечення стратегічних і оперативних завдань соціального та економічного розвитку держави» [118, с. 209]. Такими завданнями, на думку дослідників, є створення, збереження, розвиток, ефективне використання об'єктів національного інформаційного простору, що мають стратегічне значення для безпеки України та економічного розвитку; забезпечення захисту національного виробника інформаційного продукту та сприяння провадженню новітніх інформаційних технологій; забезпечення розвитку інформаційної системи та інформаційної інфраструктури. Розгортаючи таке розуміння державної інформаційної політики, В. Карпенко підкреслює, що предметом державної інформаційної політики є внутрішні та зовнішні аспекти діяльності держави. Внутрішня інформаційна політика спрямована на задоволення інформаційних потреб суспільства; зовнішня інформаційна політика – на «формування позитивного образу держави у світі, інформування світової громадськості про політичний, економічний, духовний, культурний, інвестиційний клімат в Україні, експорт на світовий інформаційний ринок українського продукту» [32, с. 147-148].

Як намагання поєднати широке та вузьке розуміння державної інформаційної політики, можна оцінити доробок відомого українського дослідника О. Сосніна, який це поняття наділяє сутністю, що відповідає

державній політиці інформатизації – сприяння розбудові інформаційного суспільства. О. Соснін зауважує, що інформатизація є глобальним процесом, який супроводжується радикальною зміною характеру та структури світового економічного, відтак і соціального, розвитку, трансфером до наукомісткого виробництва, появи нових видів інформаційного обміну та впливає на інші сфери суспільної діяльності, змінюючи, таким чином, як характер світового розвитку, так і рівень та якість життя всіх соціальних груп даного суспільства [108, с. 35-38]. На нашу думку, з таким розумінням сутності інформаційної політики не варто погодитись повністю: по-перше, державна інформаційна політика включає ширший спектр проблем; по-друге, політика інформатизації є тільки складовою державної інформаційної політики.

Ми погоджуємося з висновком професорки С. Браман, що державна інформаційна політика є узагальнюючим терміном щодо законів, правил та доктринальних положень, які стосуються інформації, комунікації та культури: «інформаційна політика – це сукупність законів, нормативних актів і доктринальних положень – а також рішень та практик, що здійснюють значний вплив на суспільство – залучених до процесу створення, обробки, передавання, надання доступу і використання інформації» [123].

Таке розуміння державної інформаційної політики спрямовує на визначення методології системного підходу як основного методологічного підґрунтя нашого дослідження. Основними проявами системності функціонування сфери публічного управління в частині вироблення та реалізації державної інформаційної політики, відповідно до класифікації П. Чекланда та М. Вінтера, є:

- системність мислення, тобто здатність індивіда (державного службовця) розкласти на складники проблему, виявити в ній закономірності та встановити шляхи її розв’язання;
- системність пізнання, що проявляється через механізми збору та обробки інформації;

- системність результатів пізнання, відображена в структуруванні отриманої інформації;
- системність вивчення середовища публічного управління;
- системність суспільства, що відображається в принципах його взаємодії з системою публічного управління;
- системність взаємодії людини з середовищем, що передбачає необхідність враховувати наслідки й особливості всіх імовірних факторів, які впливають на зовнішнє середовище [128].

Таким чином, П. Чекланд та М. Вінтер наголошують, що «будь-яке явище, процес або предмет оточуючої дійсності може розглядатися як система» [128]. Системний підхід, як науковий напрям, бере свій початок від постулатів Аристотеля («Важливість цілого вище важливості його складників» [153]) та Галілея («Ціле пояснюється властивостями його складників» [148]).

Українські науковці В. Бакуменко та С. Кравченко визначають сутність системного підходу для дослідження державного управління як «напряму методології наукового пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем» [4, с. 7]. Саме в такому сенсі базові положення системного підходу були розроблені О. Богдановим, який вивчив не тільки статичний стан структур системи, а й досліджував динаміку об'єктів, приділяв увагу питанням розвитку організаційної будови системи, важливості зворотного зв'язку, вказував на необхідність врахування власних цілей системи. О. Богданову належить визначення місця системного підходу в аналізі будь-якого управлінського явища як організаційної методологічної позиції: «що означає вивчати будь-яку систему з погляду відносин усіх її частин, так і відносин її як цілого із середовищем, тобто з усіма зовнішніми системами» [148]. Розвиваючи ці ідеї, В. Волкова та О. Денисов характеризують місце системного підходу як методологічного напрямку пізнання [55].

За Ю. Латигінім, системний підхід є частиною діалектики, що вивчає об'єкти як системи, як щось ціле, відтак в загальному вигляді системний підхід

можна означити як спосіб мислення щодо державного управління та державної інформаційної політики [148]. Подібних поглядів дотримується В. Попов, який визначає системний підхід в статусі методології дослідження об'єктів як систем, що складаються з зовнішнього середовища та внутрішньої структури та є сукупністю взаємопов'язаних елементів, що забезпечують розгортання впливу суб'єкта управління на об'єкт управління. Відтак, державна інформаційна політика може бути описана та досліджена завдяки інструментарію методології системного підходу. Адже, як система, вона має сукупність пов'язаних елементів, інтегрованих в управлінські практики системи, зокрема і через взаємодію з зовнішнім середовищем. Тут вона не лише реалізується в просторі конкретної держави, а перебуває в неперервній взаємодії з державними інформаційними політиками інших держав, відчуваючи їх вплив.

Для дослідження державної інформаційної політики важливе значення має системний аналіз, що є «сукупністю процедур, теорій, системних уявлень, підходів, методів, прийомів, інструментарію, які об'єднуються з метою розробки ефективного якісного управлінського рішення» [148]. Системний аналіз сформувався внаслідок позиціонування необхідності дослідження та проектування надскладних соціальних систем, коли управління може здійснюватися за умов неповноти інформації, обмеженості ресурсів та дефіциту часу [112, с. 103]. Дослідницькі інструменти системного аналізу дозволяють вирішувати всю сукупність основних завдань в дослідженні державної інформаційної політики, зокрема:

- досліджувати систему взаємодії державної інформаційної політики з зовнішнім середовищем;
- конструювати альтернативи взаємодії та розвитку системи державної інформаційної політики в часі і просторі;
- розробляти множини імітаційних моделей державної інформаційної політики, через які окреслювати вплив конкретних взаємодій на об'єкт дослідження;

- конструювати моделі прийняття рішення в сфері державної інформаційної політики;
- прогнозувати та планувати процеси розвитку системи державної інформаційної політики в контексті процедури прийняття рішення, наслідком якої є генерування оптимального стану системи [147].

З огляду на специфіку сфери державного управління застосування системного аналізу передбачає: по-перше, виокремлення елементів системних об'єктів; по-друге, визначення їх якісних і кількісних характеристик; по-третє, опис структури, зв'язків та способів внутрішньої та зовнішньої комунікації. Відповідно, дослідження державної інформаційної політики за допомогою методології системного підходу, буде результативним в частині опису характеристик системи державної інформаційної політики: склад; структура; організація; функціонування; середовищна позиція; розвиток [107, с. 94].

Дослідження державної інформаційної політики в умовах російської агресії спрямувало до визначення дослідницького потенціалу феноменологічної методології. В її рамках державна інформаційна політика розглядається як сукупність соціальних інформаційних практик та дискурсів [152], що спрямовані на формування, розвиток, проєктування та предметне вивчення:

- правових та інформаційних традиційних норм, характерних для конкретного суспільства [150];
- сукупності складових інформаційної структури суспільства, зокрема державних (недержавних) інститутів та інституцій, що об'єднані спільною ідеєю формування та розвитку інформаційного суспільства та реалізації державної інформаційної політики відповідно до інформаційних інтересів глобального, національного, регіонального та локального рівнів [149];
- форм, методів, засобів та напрямів реалізації державної інформаційної політики [150, с. 122];

- інформаційних відносин, сформованих чи посилених державною інформаційною політикою [150, с. 126];
- електронного зрізу організаційно-функціональної структури державних інституцій та напрямів розвитку електронного врядування [149];
- сукупності напрямів ресурсного забезпечення інформаційної держави в контексті реалізації державної інформаційної політики [150, с. 124].

Таким чином, феноменологічний аспект інформаційної політики уможливорює наблизитися до розуміння алгоритму оптимальної взаємодії державних та недержавних інституцій, інформаційної політики та пізнання. Це зумовлено тим, що визначальною метою державної інформаційної політики є забезпечення переходу до нового етапу розвитку держави, побудова інформаційного суспільства та входження до системи світового інформаційного суспільства в умовах забезпечення національних інформаційних інтересів.

Підсумовуючи, зазначимо, що перехід сучасних управлінських систем та моделей державної політики до постмодерністського типу, коли переваги надаються процесам самоорганізації та синергетиці ідей, актуалізує необхідність застосування у вивченні публічного управління методології змішаного типу. Такий підхід уможливорює застосування всієї варіативності парадигм, понять, принципів, підходів, методів, норм та дослідницьких процедур. Прикладання методології системного підходу до вивчення державної інформаційної політики дозволяє сконцентруватися на визначенні особливостей її концептуальної структури, інституційного та адміністративного забезпечення, спрямованість на вирішення національних та міжнародних завдань. Опертя на методологічні принципи феноменології сприяє дослідженню державної інформаційної політики як відкритого емпіричного досвіду, оскільки вона є доступною не лише для суб'єктів інформаційних відносин, а й для всіх зацікавлених сторін. За таких умов державна інформаційна політика сама по собі є смислом, оскільки вона стимулює до серії дій в інших сферах державної політики. Відтак, відповідно до феноменологічної методології державна

інформаційна політика є особливою формою підкріплення імперативів публічного управління, що органічно співіснує з усіма формами національного наративу.

Поєднання методологічних принципів системного та феноменологічного підходів забезпечує, по-перше, здійснення державної інформаційної політики та інформаційних ресурсів держави в умовах війни та розуміння першої як «системи заходів, що здійснюються державою спільно з інститутами громадянського суспільства щодо регулювання інформаційних процесів, формування та розвитку інформаційного суспільства на основі пріоритету національних інтересів країни в сфері її оборони, з метою захисту прав та інтересів людини, моральних цінностей, забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства та самої держави» [101, с. 62]; по-друге, спрямовує на вироблення дієвих інструментів протидії інформаційним небезпекам для системи національних цінностей та ідеалів.

1.2. Теоретичні засади дослідження інформаційних ресурсів держави

Розвиток системи публічного управління обумовлює виникнення нових форм і методів реалізації повноважень органів державної влади, що, в свою чергу, потребує ресурсного забезпечення, адекватного їх функціональному призначенню. Заразом, практика функціонування системи публічного управління засвідчує, що її ресурсне забезпечення не завжди виступає планомірним, організованим і контрольованим процесом. Складність дослідження державної політики у сфері управління інформаційними ресурсами полягає не лише у можливості, а й також у необхідності проведення комплексних досліджень за одним та тим самим фокусом. Вирішення означеної проблеми неможливо уявити без наукового обґрунтування та подальшого супроводження відповідних напрямів функціонування системи публічного управління.

Дослідження державної політики у сфері управління інформаційними ресурсами актуалізує необхідність здійснення аналізу існуючих підходів до

розкриття та визначення змісту поняття ресурсного забезпечення публічного управління. Здійснений аналіз засвідчує, що у вітчизняній науковій літературі проблеми ресурсного забезпечення публічного управління, його різновидів і механізмів перебувають у фокусі науково-дослідницького інтересу. Разом із тим, змістовне наповнення категорії «ресурс» свідчить, що в сучасній науці державного управління не сформовано єдиного концептуального підходу до визначення сутності означеної категорії, хоча більшість дослідників виходить з того, що ресурсом є своєрідна субстанція, що є в наявності та може бути використана за потреби [5, с. 162]. В контексті проблеми нашого дослідження вважаємо доречним розглянути основні підходи до визначення змісту поняття «інформаційні ресурси держави» шляхом розкриття змістовного наповнення категорій «ресурс» і «ресурсне забезпечення», а також визначення основних компонентів ресурсного забезпечення системи публічного управління.

Органи державної влади, на думку Е. Кузнєцова, здійснюють цілі та реалізують функції публічного управління «через управлінську діяльність – специфічний вид праці людей, що потребує адекватної професійної підготовки і реалізації у відповідних засобах, способах, формах, методах» [37]. А. Школик визначає управлінську діяльність як «процес практичної реалізації завдань та функцій виконавчої влади її органами та іншими уповноваженими суб'єктами» [117, с. 7].

В Словнику-довіднику з державного управління ресурси державної влади та управління визначено як засоби, які «носії влади (суб'єкти публічного управління) використовують для забезпечення керованості інших учасників державно-управлінських відносин (суб'єктів і об'єктів публічного управління) з метою досягнення цілей держави» [12, с. 172]. На думку авторів словника, «головним ресурсом управління є кадровий ресурс, і виділяють такі типи ресурсів державної влади і управління: утилітарні, примусові, нормативні, політичні, правові, економічні, мотиваційні, культурно-інформаційні, силові, демографічні, людські» [12, с. 173]. Дещо інший підхід зустрічаємо у Словнику-довіднику з методології публічного управління, відповідно до якого

ресурс визначається як «джерело й одночасно обмеження здійснення будь-якої суспільної діяльності» [43, с. 142].

В науці державного управління ресурси досліджуються як один з компонентів об'єкта управління та визначаються як «засоби, які використовуються за необхідністю; запаси творчої енергії особистості (соціальні, пізнавальні, дієві), організації і суспільства в цілому – співдружності людей, організацій, інститутів, соціальних груп» [9, с. 75]. М. Роджерс визначає ресурс як «атрибут, обставину або благо, володіння яким збільшує здатність впливу його власника на інших індивідуумів або групу» [41, с. 24]. Досліджуючи механізми ефективного використання ресурсного забезпечення, науковці даної галузі знань поділяють їх на: інформаційні, інтелектуальні, кадрові, комунікаційні, мотиваційні, наукові, організаційні, стратегічні, фінансові тощо. На думку дослідників, інформаційні ресурси складають ядро всієї системи ресурсного забезпечення, не дослідивши які, «неможливо отримати ефективні результати від реалізації будь-яких видів ресурсів» [30, с. 140].

Розглядаючи питання ресурсного забезпечення публічного управління О. Коваль, виділяє наступні види ресурсів: 1) поглиблення взаємозв'язків з суспільством; 2) посилення системності публічного управління; 3) поглиблення демократизму; 4) покращання інформаційного забезпечення; 5) розвиток людського потенціалу; 6) удосконалення стилю публічного управління; 7) оцінювання ефективності публічного управління [33, с. 75]. На думку науковця, використання цих ресурсів позитивно впливає на забезпечення раціональності публічного управління. В науці державного управління також вважається, що невідповідність ресурсів може спричинити значні розбіжності між поставленими цілями та кінцевими результатами, що за принципом зворотного зв'язку мають потенціал до дискредитації самих цілей [5, с. 162].

Поняття «ресурси» має універсальну природу і виступає предметом наукових досліджень у різних галузях знання. При цьому, змістовне наповнення категорії «ресурси» суттєво не відрізняється, в зв'язку з чим під

ресурсами розуміються всі засоби та можливості, що наявні у розпорядженні організації та використовуються для досягнення цілей її діяльності.

Таким чином, ресурсне забезпечення системи публічного управління обумовлюється видами ресурсів, що є у її розпорядженні. Н. Нижник вважає, що ресурсами публічного управління є «кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади, фінансові та інші матеріальні ресурси, а також освітня та науково-дослідна робота» [52, с. 43]. Подібної позиції до класифікації різновидів ресурсного забезпечення дотримується також Г. Атаманчук. Вважаємо, що основу ресурсного забезпечення публічного управління, в аспекті їх використання з метою ефективності та результативності, утворюють інформаційні, кадрові, матеріально-технічні, організаційні, правові та фінансові ресурси.

Поняття інформаційні ресурси увійшло до наукового обігу наприкінці 70-х рр. ХХ століття. Складність дослідження державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами полягає у тому числі й у відсутності єдиного підходу до тлумачення змісту поняття «інформаційне забезпечення». Інформаційне забезпечення публічного управління – це надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування можливості, тобто інформаційно-аналітичні, інформаційно-комунікаційні та інформаційно-технічні ресурси, а також їх використання з метою реалізації функцій публічного управління. Тобто, інформаційне забезпечення передбачає створення інформаційних умов функціонування системи публічного управління, шляхом включення в систему засобів пошуку, отримання, збереження, накопичення, передавання, обробки інформації та організації банків даних. Сьогодні за своєю значимістю інформаційні ресурси відносяться є найбільш важливим компонентом ресурсного забезпечення публічного управління [119, с. 18-19].

Офіційне тлумачення інформаційного ресурсу подано в Законі України «Про науково-технічну інформацію» [84]. Відповідно до статті 10 означеного Закону під інформаційними ресурсами потрібно розуміти «сукупність

довідково-інформаційних фондів з необхідним довідково-пошуковим апаратом і відповідними технічними засобами зберігання, обробки і передачі, що є у володінні, розпорядженні, користуванні державних органів і служб науково-технічної інформації, наукових і науково-технічних бібліотек, комерційних центрів, підприємств, установ і організацій» [84].

Інформаційні ресурси (англ. information resources) – це документи та/або масиви документів, розміщені в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних тощо). Задокументована інформація із обмеженим доступом за умовами її правового статусу диференціюється на конфіденційну та інформацію, що становить державну таємницю [30, с.21]. На думку В. Яковенко, специфічними особливостями інформаційних ресурсів є їх: «(1) невичерпність; (2) здатність до примноження; (3) не самодостатність, а ефективність лише у поєднанні з іншими ресурсами; (4) збільшення ефективності за рахунок повторного використання ціною менших витрат; (5) виникнення в результаті не просто розумової праці, а її творчої частини» [119, с. 24-25]. Науковець вважає, що інформаційні ресурси публічного управління – це всі засоби, спрямовані на «задоволення потреб органів державної влади і управління для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях ієрархічної структури» [119, с. 68].

Ю. Битяк дотримується позиції, відповідно до якої інформаційні ресурси визначаються як «доступні для використання відомості в усіх сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави, які зберігаються на відповідних носіях інформації як документи, бази, банки даних і знань, реєстри, кадастри, архіви, бібліотеки, музейні фонди та інші відомості, що є власністю будь-якого суб'єкта інформаційних відносин, слугують задоволенню інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави, мають необхідні реквізити, що дозволяє ідентифікувати їх. Визначальним критерієм віднесення інформаційних ресурсів до державних є джерела їх походження та фінансування» [1, с. 574].

О. Довгань до інформаційних ресурсів відносить «масив або окремих документ, інший об'єкт, що візуально сприймається, який акумулює відомості (інформацію), сформовані за визначеною ознакою або критерієм; виокремлена сукупність знань, відомостей або інших форм подання інформації, яка утворюється, набувається, отримується та використовується суб'єктом відповідно до своїх інтересів але з прийняттям до уваги норм законодавства та існуючих традицій» [19, с. 88]. Вважаємо, що згідно запропонованого науковцем підходу, формування та використання інформаційних ресурсів здійснюється відповідно до правових норм і традицій.

На думку Н. Нижник, призначення інформаційних ресурсів публічного управління полягає у «наданні даних, що забезпечують прийняття обґрунтованих та ефективних рішень відповідними органами державної влади у межах їх компетенції...» [52, с. 48].

О. Сировий вважає, що інформаційні ресурси – це «повний обсяг відомостей, отриманих з навколишнього середовища, створених в процесі певної діяльності, знань, даних, що зафіксовані на матеріальних носіях, систематизовані за певною ознакою чи критерієм та призначені для зберігання і суспільного користування як на виробництві, так і в управлінні. Основні характеристики інформаційного ресурсу: кількісна визначеність; вартість та споживча вартість; невитрачуваність; унікальність; неможливість існування без матеріального носія» [106, с. 8]. Тобто, систематизовані та зафіксовані відомості/дані/знання, що створюються в результаті управлінської діяльності та мають відповідну цінність/вартість.

Дослідження інформаційних ресурсів публічного управління передбачає поєднання інформаційної та аналітичної складових. В свою чергу інформаційно-аналітичні підрозділи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, «використовуючи всі свої можливості, активно оперуючи наявними інформаційними продуктами та послугами, виконують завдання якісно-змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись із науковою (виробництво нових знань) та управлінською

(розробка варіантів рішення) діяльністю» [18, с. 121]. Саме тому інформаційно-аналітичне забезпечення відноситься до одного з основних компонентів державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Цікавий підхід до тлумачення змісту категорії «інформаційний ресурс» представлено в Угоді про співпрацю у формуванні інформаційних ресурсів і систем, реалізації міждержавних програм держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав в сфері інформатизації (далі – Угода в сфері інформатизації) [115]. Під інформаційними ресурсами автори документу розуміють «документи та масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах) які систематизовані у зручній для користування формі» [115]. Вважаємо, що запропонований підхід, незважаючи на факт узгодження з кожною зі сторін-підписантів Угоди в сфері інформатизації, є не досконалим.

Незважаючи на те, що узгодження понятійно-категоріального апарату угод міжнародного рівня за своїм змістом вважається найбільш виваженим, автори Угоди в сфері інформатизації звужують інформаційні ресурси документами, систематизованими в зручному для користування форматі [115], відкидаючи таким чином інформацію, не оформлену у вигляді документу. Тобто, інформація, що не оформлена у вигляді документу або оформлена, однак при цьому не є зручною для використання, не відноситься до інформаційних ресурсів. Безперечно, ми не можемо не погодитись з означеним підходом, особливо в контексті акцентування уваги на можливості використання суб'єктом публічного управління будь-якої інформації за потреби. Вважаємо, що дана позиція потребує аргументації, адже суб'єкт управлінської діяльності може використовувати тільки офіційну, тобто задокументовану або оформлену у вигляді документу, інформацію. Разом із тим, на етапі розробки/підготовки управлінського рішення суб'єкт публічного управління не повинен ігнорувати так звану неофіційну інформацію. Наприклад, в умовах воєнного стану анонімні повідомлення про мінування локацій великого скупчення людей (вокзали, торгово-розважальні центри, заклади освіти, лікарні, тощо) не лише

приймаються до уваги відповідними органами, а і стають підґрунтям для прийняття управлінських рішень. Окремі випадки прийняття органами державної влади та органами місцевого самоврядування анонімних звернень громадян регламентуються нормами ЗУ «Про запобігання корупції» [72]. Разом із тим, слід констатувати, що вищенаведені епізоди є виключенням по відношенню до ст. 8 ЗУ «Про звернення громадян» стосовно «неможливості розгляду тих повідомлень, авторство яких неможливо встановити» [78].

В рамках тлумачення змісту категорії інформаційний ресурс, автори Угоди в сфері інформатизації обмежуються розглядом суто масивів документів, представлених в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах тощо). Такий підхід ставить питання про можливість ідентифікації на рівні складової інформаційного ресурсу документів, що не входять до інформаційних систем. Відповідь на означене питання не можливо знайти без розкриття змісту поняття «інформаційна система».

В офіційних документах інформаційна система тлумачиться як «організаційно-технічна система обробки інформації за допомогою технічних і програмних засобів» [58]. На наш погляд, наведене визначення є занадто вузьким, оскільки обмежує інформаційні системи суто технічним змістом. Більш широку дефініцію інформаційної системи пропонує С. Івахненко, визначаючи її як «організований набір елементів, що збирає, обробляє, передає, зберігає та надає дані. Інформаційна система складається із людей, обладнання, процесів, процедур, даних та операцій» [28, с. 15]. Цінністю запропонованого підходу, на наш погляд, є конкретизація складових компонентів відповідної системи та підкреслення її соціальних характеристик. Людський фактор функціонування інформаційної системи, з одного боку, є своєрідним гарантом коректного виконання функцій інформаційної системи, а з іншого – джерелом ризику ефективності її функціонування. Необхідність включення людей до інформаційної системи опосередковано підтверджується нормою п. 4.1.3.7 ДСТУ 2392-94 «Базові поняття. Інформація та документація. Терміни та визначення» [3]. Відповідно до документа, інформаційна система є різновидом

комунікаційної системи, що забезпечує пошук, збирання, обробку та передачу інформації [3, с. 9]. Протилежної точки зору дотримується М. Іваннікова, яка заперечує можливість входження «людей» до інформаційної системи, визначаючи її як «сукупність організаційних і технічних засобів для збереження та обробки інформації з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів» [26, с. 154].

Повертаючись до питання стосовно можливості ідентифікації не включених до інформаційної системи документів на рівні складових інформаційних ресурсів зазначимо, що формально означені документи не є доступними для користувачів відповідної системи та, відповідно, не можуть виступати ресурсом. Однак, не включений до інформаційної системи документ перебуває поза зоною доступу тільки в межах конкретної системи та цілком ймовірно може бути доступним для використання у рамках інших систем. В. Мороз зазначає, що «відсутність документа у конкретній базі даних дійсно унеможлиблює його використання, але лише у межах саме цього інформаційного ресурсу» [44].

Недосконалість запропонованої в Угоді у сфері інформатизації дефініції категорії інформаційного ресурсу, особливо в контексті аналізу її змісту крізь призму проблематики публічного управління, на нашу думку, полягає у відсутності посилання на рівень відкритості документів для користувачів (за обсягом і за рівнем інформаційної відкритості). Закономірно постає питання, чи можемо ми прирівняти до інформаційного ресурсу скорочені документи або документи, що містять інформацію з обмеженим доступом? Окрім того, не зрозумілою видається задекларована в Угоді у сфері інформатизації позиція стосовно систематизації документів у зручній для користувача формі. Для прикладу, чи можна вважати інформаційним ресурсом документи, що розміщені в інформаційній системі, однак є незручними до використання? Відповідно до формальних ознак таке віднесення є некоректним, оскільки містить у собі невідповідність одному зі встановлених критеріїв. Заразом, категорія зручності не є абсолютною, тобто суб'єкт публічного управління не

має права ігнорувати або не брати до уваги невпорядковані документи. Зважаючи на те, що потреби користувачів інформаційних ресурсів є достатньо багатоманітними, задовольнити їх рівнозначно відповідності очікуванням не уявляється ймовірним.

Наведені у розділі наукові підходи до визначення та дослідження інформаційних ресурсів держави, безумовно, не є вичерпними та можуть бути доповненими. Разом із тим, розглянуті визначення, загалом відображують категоріальну сутність дефініції «інформаційний ресурс». Узагальнюючи аналіз теоретичних засад дослідження інформаційних ресурсів держави зазначимо, що інформаційний ресурс є відкритою системою, зміст і склад якої трансформується як під впливом зовнішніх факторів, так і внаслідок зміни конфігурації елементів в рамках самої системи. Інформаційні ресурси держави являють собою системну єдність впорядкованої у межах певного носія інформації з середовищем її формування, накопичення та розвитку, а також засобами, технологіями її зберігання, використання та передачі. Інформаційний ресурс належить конкретному суб'єкту, володіє споживчою вартістю, є невичерпним за своїм обсягом і характеризується високою динамікою зміни властивостей, тобто розвитку. Динаміка розвитку інформаційного ресурсу залежить від його здатності задовольняти мінливі потреби користувачів.

1.3. Аналіз джерельної бази

Здійснення аналізу теоретико-методологічних підходів до дослідження державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами потребувало використання різноманітних джерел.

Аналіз джерельної бази дослідження дозволяє констатувати порівняно невисокий рівень академічної активності використання теоретико-концептуальних рамок аналізу державної інформаційної політики та її ресурсного забезпечення. Ще однією особливістю є те, що методологічний інструментарій дослідження державної політики у сфері управління інформаційними ресурсами сформований в основному західними вченими, які є

першопроходцями у галузі дослідження інформаційно-комунікаційного виміру суспільних трансформацій. Тому дослідження базувалося на аналізі наукових праць, у яких відображено багатоаспектність проблем формування, функціонування та ресурсного забезпечення державної інформаційної політики як предмету управлінської діяльності держави.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження сформовано науковими розвідками, в яких державна інформаційна політика інтерпретується як система ідей, цілей, установок, методів і засобів, застосовуючи які, держава здійснює нормативно-правове регулювання відносин між громадянським суспільством та інформаційною системою держави. Дана група джерел представлена науковими працями таких авторів із різних галузей знання, присвячених інформаційній проблематиці, зокрема: В. Бакуменко та С. Кравченко [4], Г. Виноградової [8], О. Дем'янчука [10], О. Дубас [22], В. Карпенко [32], Є. Макаренко [39], Ю. Сурміна та П. Надолішнього [111], В. Пилипишин [55], Г. Почепцова [60], О. Пунди, О. Добрянської та Н. Новицької [102], К. Сороки [107], Н. Фоміцької [112] тощо. Серед зарубіжних науковців до означеної проблематики звертались С. Браман [123; 124], М. Вагле [152], М. Вінтер і П. Чекланд [128], М. Порат [140], А. Тітчен і Д. Гобсон [150], Г. Томсон та С. Кроутер [149], Дж. Шемент і Т. Кертіс [145].

Важливим здобутком даних наукових розвідок є дефініція поняття «інформаційна політика». Зокрема, М. Порат тлумачить інформаційну політику як «питання, що виникають в результаті комбінованого впливу інформаційних технологій (комп'ютерів і телекомунікацій) на ринкові та неринкові події» [140]. За визначенням С. Бремен, «інформаційна політика складається із законів, регулювання і доктрин, а також практик на рівні суспільних базових принципів, що включає створення, обробку, передачу, використання і доступ до інформації» [124]. Тобто, науковиця розглядає державну інформаційну політику з позиції перетину інформаційної, соціальної та технологічної структур. Дж. Шемент і Т. Кертіс інтерпретують інформаційну політику держави як «всю політику, що стосується розподілу ресурсів для

інституціоналізації інформації та забезпечення доступу до каналів зв'язку» [145, с. 166].

Стратегічно важливим завданням у сфері управління інформаційними ресурсами є управлінська складова, позаяк інформація стає організаційним важелем і через свою прогнозно-аналітичну функцію інтегрується в систему публічного управління іншими ресурсами, зокрема кадровими, матеріально-технічними, організаційними, правовими та фінансовими. Окремі аспекти ресурсного забезпечення публічного управління досліджені у працях В. Воротіна, О. Коваль та В. Проданик [9], А. Дегтяр [18], О. Сосніна [108], Й. Мастяниці та Л. Шиманського [41] та інших.

До джерельної бази дослідження були залучені теоретичні напрацювання науковців, присвячені розкриттю:

– теоретико-методологічних засад дослідження інформаційних ресурсів (В. Бакуменко [12], М. Іваннікова [26], В. Князєв [43], Е. Кузнєцов [37] Н. Нижник і С. Мосов [52]). Аналіз стану наукової розробки даного аспекту досліджуваної проблеми дозволяє стверджувати, що науковцями вироблено декілька підходів до розуміння та трактування категорії «інформаційний ресурс»;

– прикладних аспектів застосування, проблем і перспектив використання інформаційних ресурсів в системі публічного управління, (Т. Безверхнюк [5], Ю. Битяк [1], О. Довгань [19], Р. Калюжний та В. Шамрай [30], О. Коваль [33], В. Мороз [44], О. Сировий [106], А. Школик [117], В. Яковенко [119] та інші).

Окремий компонент джерельного забезпечення досліджуваної проблеми утворюють нормативно-правові акти в сфері управління інформаційними ресурсами держави, зокрема: Угода про співробітництво у формуванні інформаційних ресурсів і систем, реалізації міждержавних програм держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі інформатизації [115], Закони України «Про звернення громадян» [78], «Про запобігання корупції» [72] та «Про науково-технічну інформацію» [84], Постанова КМУ «Про порядок взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних

інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах» [58], а також ДСТУ 2392-94 «Базові поняття. Інформація та документація. Терміни та визначення» [3].

Здійснений аналіз джерельної бази дослідження засвідчує, що в сучасній науці державного управління сформувалося коло науковців, які вивчають особливості державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, розкривають у своїх дослідженнях її основні напрямки та характеристики. Разом з тим, аналіз джерел та наукової літератури виявив, що предмет нашого дослідження – теоретико-методологічні підходи до дослідження державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, беручи до уваги контекст визначеної мети та дослідницьких завдань, означеної сукупності методологічних принципів, потребує подальшої наукової розробки. Окрім того, недостатній ступінь розробленості, необхідність дослідження особливостей, тенденцій розвитку державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами та врахування світового досвіду в цій сфері, а також виняткове значення для забезпечення стійкості, ефективності та результативності системи публічного управління дозволяють стверджувати про затребуваність та актуальність досліджуваної проблематики в Україні.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

2.1. Основні етапи формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами

Здобуття незалежності та орієнтація на демократичні стандарти поставили перед українською державою завдання переформатування політичної системи, конструювання адміністративно-територіального управління, переходу на засади ринкової економіки та визначення пріоритетів у культурній, науковій, освітній та інформаційній сферах, адекватних демократичним домінантам функціонування держави та суспільства. Ступінь готовності органів державної влади оперативно реагувати на сучасні потреби суспільства оцінюється рівнем інформатизації. Динамічний розвиток інформаційної сфери як об'єкта публічного управління в умовах становлення інформаційного суспільства зумовлює потребу управління інформаційними ресурсами. В свою чергу, органи державної влади, що функціонують в умовах демократичного політичного середовища, зацікавлені в ефективному управлінні інформаційними ресурсами.

Державна політика в сфері управління інформаційними ресурсами спрямована на забезпечення стратегічних орієнтирів держави в інформаційній сфері та управління цією сферою на рівні нормативно-правового та інституційного регулювання з метою реалізації права громадян на належний доступ до інформації, посилення можливостей її ефективного використання, забезпечення захисту інформаційних ресурсів і зміцнення безпеки, сприяння міжнародному співробітництву в даній сфері й інтеграції України у світовий інформаційний простір. Саме тому аналіз особливостей формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами передбачає її періодизацію та характеристику кожного етапу в контексті означення впливу на

формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами держави.

Формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні відбувалося у чотири етапи:

- етап трансформації принципів управління інформаційними ресурсами держави (1991–1999 рр.);
- етап інформатизації системи публічного управління (2000–2009 рр.);
- етап інституціоналізації електронного урядування (2010–2018 рр.);
- етап цифровізації інформаційного простору (2019–до тепер).

Визначені етапи різняться за змістом нормативно-правового та інституційного забезпечення функціонування інформаційної сфери, кількістю та першорядністю суб'єктів інформаційних відносин, цілями і завданнями тощо, а також мірою та засобами впливу на формування інформаційної відкритості органів влади та управління. Зауважимо, що важливими імпульсами для нових якісних змін у галузі управління інформаційним простором України виступали «революції», проте останні були наслідками неефективної державної політики, зокрема інформаційної, та проявами категоричного несприйняття цієї політики активною громадськістю. Відповідно, аналіз основних етапів формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами нами здійснено в контексті еволюції її нормативно-правового та інституційного забезпечення.

Перший етап (1991–1999 рр.) – етап трансформації принципів управління інформаційними ресурсами держави – характеризується формуванням засад інформаційного законодавства та подальшим удосконаленням нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери, визначенням принципів, завдань й основних напрямів державної інформаційної політики, уніфікацією інформаційних відносин, постійною трансформацією суб'єктів управління інформаційними ресурсами, а також ліквідацією старих контролюючих органів і передачі їх функцій новоствореним інституціям [21, с. 3-13; 23]. Таким чином, результатом структурних змін у системі органів

державного управління стало визначення суб'єкта управління в інформаційній сфері. Зважаючи на доволі широкий спектр повноважень, Міністерство України у справах преси та інформації можна по праву вважати першим повноцінним суб'єктом управління в сфері управління інформаційними ресурсами. В 1995 р. Указом Президента України створено Національне агентство з питань інформатизації при Президентові України [99]. Окрім того з'являються Національна Рада України з питань телебачення і радіомовлення [86], Міністерство інформації України, яке згодом трансформувалося в Державний комітет інформаційної політики тощо.

З метою врегулювання проблем у сфері управління інформаційними ресурсами Президентом України здійснено ряд важливих заходів. Зокрема, 21 червня 1997 р. Указом Президента України введено в дію Рішення Ради національної безпеки та оборони «Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин» [92] від 17 червня 1997 р., відповідно до якого на Кабінет Міністрів покладалося завдання: надати пропозиції стосовно реформування системи державного управління з метою здійснення послідовного переходу до централізованої структури управління інформаційними ресурсами держави; проаналізувати рівень захисту національного інформаційного простору; надати пропозиції щодо моделювання системи формування, використання та захисту національного інформаційного простору; розробити та затвердити державну програму управління інформаційними ресурсами та розвитку інформаційного простору держави [92].

Характерною ознакою даного етапу став відхід від тотальної лібералізації сфери до часткового контролю «згори» та посилення впливу на медіа з боку фінансових груп інтересів. Нормотворчість поширюється не тільки питання діяльності медіа, а й охоплює рекламну діяльність, бібліотечну й архівну справи, документування інформації, кіноіндустрію тощо. В 1998 р. з'являється перша Національна програма інформатизації. Позитивним можна вважати й спробу створення громадського телерадіомовлення в 1997–1998 рр., яка

незважаючи на законодавчу підтримку (ЗУ «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення в Україні» [95]) так і не знайшла практичного втілення. Завершення означеного етапу характеризується початком розвитку електронних медіа («Електронні вісті» [24], «UAToday» [151]), а також появою веб-сайтів окремих друкованих і аудіовізуальних ЗМІ.

За часів президенства Л. Кучми демократичні інтенції в сфері управління інформаційними ресурсами використовуються для маскуванню авторитарних управлінських методик, що з кожним роком проявляються все більш виразно. В. Степаненко вважає, що «ознаками цієї політики, принаймні до кінця 1990-тих років, були нерозвиненість та блокування (свідоме й несвідоме, об'єктивне та суб'єктивне) розвитку як структур, так і практик, а також адекватного дискурсу громадянського суспільства в публічній політиці та медіапросторі країни» [109, с. 247–248]. Соціально-політична реальність характеризувалася конфліктним потенціалом. Можливість створення веб-сайтів, безперечно, розширювала потенції громадськості, однак чисельна обмеженість аудиторії з доступом до мережі Інтернет, заважала повноцінному використанню цього інструмента. Державна політики в сфері управління інформаційними ресурсами означеного періоду, з одного боку, сприяла збільшенню кількості суб'єктів інформаційного простору (більше інформаційних каналів – більший об'єм доступної інформації), а з іншого – відсутність можливості контролю за діяльністю органів державної влади через брак відкритих офіційних даних призводила до «ізоляціонізму» інформаційної сфери.

Таким чином, підбиваючи підсумки зазначимо, що перший етап, початок якого майже співпадає із набуттям Україною незалежності можна охарактеризувати, як етап трансформації, в загальному вигляді, системи державного управління окремими галузями інформаційної сфери. Тривав означений період дев'ять років, упродовж яких відбувалися не тільки експерименти із визначення суб'єкта в сфері управління інформаційними ресурсами, але й оновлення інтерфейсу національного інформаційного простору.

Другий етап (2000–2009 рр.) – етап інформатизації системи публічного управління – пов'язаний із лібералізацією та стандартизацією сфери інформаційних відносин, наданням публічності управлінській діяльності через ЗМІ та першими спробами інтеграції цифрових технологій в систему управління інформаційним простором, зокрема приймаються Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» [69], «Про електронний цифровий підпис» [68], затверджуються Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [77], наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України «Про Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» [59]. На думку В. Дрешпака, «у цей період відбувалося інтенсивне становлення, розроблення й упровадження основних компонентів електронного урядування: прийняття нормативно-правової бази, створення урядового порталу, введення в органах державної влади системи автоматизованого діловодства та контролю виконавчої дисципліни, розвитку телекомунікаційної інфраструктури» [20].

В 2002 р. приймаються Державні програми «Районне радіо і телебачення», «Журналіст» тощо. Задля поширення достовірної інформації про Україну в світовому медіа-просторі з 2003 р. розпочинається віщання УТР. Трансформацій зазнають вже наявні суб'єкти державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами (Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України перетворюється на Державний комітетом телебачення та радіомовлення України), паралельно з цим відбувається також формування нових (Держдепартамент із питань зв'язку та інформатизації, Міністерство транспорту та зв'язку України). В грудні 2002 р. постановою Кабінету Міністрів України «Про функціональні повноваження Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра і віце-прем'єр-міністрів України» [100] визначено, що «основні повноваження в інформаційній сфері покладаються на віце-прем'єр-міністра України з

гуманітарних питань. Згідно яких, він здійснює організацію роботи щодо формування та реалізації державної політики в гуманітарній та політико-ідеологічній сфері, преси та інформації, інформатизації та зв'язку» [100].

Етап інформатизації системи публічного управління пов'язаний із поширенням так званих «темників», неформальних інструкцій влади для ЗМІ, що визначали пріоритетність висвітлення подій та бажані вектори і тональність їх оцінки. Окрім того, в означений період свобода слова і безпека журналістської діяльності зазнали найбільших із початку незалежності утисків (вбивства журналістів Г. Гонгадзе, І. Александрова). В фазу гострого протистояння з державою входить також громадянське суспільство («Повстань, Україно!», «Україна без Кучми»). Іntenції свідомої громадськості в 2004 р. переросли у «Помаранчеву революцію», яку експертне середовище класифікувало як протест проти влади. На думку Ф. Медведя, віртуозність мистецтва сучасного політичного менеджменту виявляється в можливості залучення конструктивного потенціалу українців до державотворчого процесу [42].

Орієнтирами для формування національного інформаційного простору визнаються європейські стандарти. Нормотворчість в сфері управління інформаційними ресурсами спрямована переважно на обґрунтування та регламентацію застосування інформаційних технологій (Указ Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» [88], Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [87], Доктрина інформаційної безпеки України [66] тощо). На даному етапі впроваджуються активні заходи щодо вдосконалення інституційного забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами. Президентом України було видано низку указів і розпоряджень відповідного спрямування. Зазначимо, що ці нормативно-правові акти мали важливе значення для формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Домінуючим вектором державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами стає структурування інформаційного простору, що підтверджується, зокрема, розробкою Секретаріатом Президента України концепції нової інформаційної політики держави, створенням Коаліції громадських організацій «Суспільне мовлення», орієнтованої на запровадження нових засад редакційної політики громадського мовлення в Україні. В вересні 2005 р. Президентом України видано Указ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [71]. Паралельно відбувається низка зрушень у формуванні публічного простору.

Цікавим також є той факт, що саме в цей період відбулися докорінні зміни в загальній моделі публічного управління. Закритість адміністративно-бюрократичної системи та дистанціювання громадськості від діяльності органів публічного управління зробили таку систему неспроможною оперативно реагувати на динамічні зміни, що відбувалися на рівні держави, так і на рівні світового співтовариства. Такі еволюційні зміни сприяли впровадженню нових підходів до організації функціонування системи публічного управління з орієнтацією на ефективність та результативність. Основний зміст нової моделі публічного управління, за визначенням Ю. Амосова, полягає в трансформації принципів формування організаційної структури публічного управління, підвищенні гнучкості прийняття рішень в органах державної влади, зменшенні їх ієрархічності, делегуванні повноважень на нижчий рівень прийняття рішень та посиленні механізмів зворотного зв'язку в системі держава–громадяни [2].

Третій етап (2010–2018 рр.) – етап інституціоналізації електронного урядування – характеризується суттєвими зрушення в напрямку модернізації сфери управління інформаційними ресурсами та її наближенням до європейських стандартів. Наприкінці 2010 р. КМУ схвалив Концепцію розвитку електронного урядування в Україні [98]. З 2011 р. розпочинається використання цифрового стандарту мовлення. Згідно Женевської угоди, передбачалося, що до 2015 р. Україна повинна повністю перейти на цифровий формат віщання. В 2012 р. створено Комітет Верховної Ради України з інформатизації та

інформаційних технологій. В той же час, незважаючи на конструктивну законотворчість (ЗУ «Про захист персональних даних» [76], ЗУ «Про інформацію» [79], ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [67] тощо), спостерігається деструктивна політика «регіоналів» на чолі з В. Януковичем стосовно свободи в інформаційному середовищі. Інформаційна політика україноцентризму попереднього періоду замінюється аналогом проторадянського зразка з великою кількістю символів, знаків і наративів минулого. Громадянське суспільство зникає з порядку денного інформаційної політики держави, що не могло не вилитись у суспільно значущі наслідки («Революція Гідності»).

На даному етапі відбувається поглиблення взаємодії інформаційної сфери зі стратегічними завданнями національної безпеки. Загальний контекст у інформаційному просторі – інформаційна/гібридна війна з РФ. Основними напрямками державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами цього періоду визначаються: (1) посилення іномовлення (UATV, Ukrinform) – контент виробляється різними мовами (англійська, арабська, французька тощо) для популяризації України в світі, створення та підтримка позитивного іміджу України, інформування іноземців щодо інвестиційного, фінансового клімату в державі тощо; (2) всебічне висвітлення проблеми окупованих територій (бордова компанія – «Два прапори – єдина країна», День депортації, серія комунікаційних кампаній «Крим – це Україна», фільми «Бранці Кремля», «Крим. Опір» тощо); (3) розробка Стратегії реінтеграції Криму та Донбасу, Доктрини інформаційної безпеки (2017 р.), що визначає «національні інтереси України в інформаційній сфері, актуальні загрози, пріоритети державної політики, механізми реалізації та ін.» [93]. В 2014 р. прийнято Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» [95] (з березня 2023 р. – Закон України «Про суспільні медіа України»), яким передбачено створення Національної суспільної телерадіокомпанії України. Суспільне телебачення та радіомовлення України – це «публічний інститут суспільного мовлення, призначений задовольняти інформаційні потреби українського суспільства,

залучати його представників до обговорення та вирішення найважливіших соціально-політичних питань, сприяти формуванню громадянського суспільства в Україні та забезпечувати належну реалізацію конституційного права кожного на інформацію» [95].

Одразу після Євромайдану відбулося налагодження конструктивної співпраці між громадянським суспільством та новим керівництвом П. Порошенка для просування програми реформ (РРПР). Представники інститутів громадянського суспільства брали активну участь у роботі Національної ради реформ і відділів реформ у структурі відповідних галузевих міністерств. Активні дебати щодо створення Міністерства інформаційної політики України упродовж 2014 р. завершилися його офіційною появою в 2015 р. Міністерство інформаційної політики України на той час було головним органом в системі ЦОВВ у сфері забезпечення інформаційного суверенітету держави.

Четвертий етап (2019–до тепер) – *етап цифровізації інформаційного простору* – ознаменувався реорганізацією Міністерства інформаційної політики України, шляхом його об'єднання з Міністерством культури України та Міністерством молоді та спорту України, результатом чого стало створення Міністерства культури та інформаційної політики України (2020 р.). Найбільш резонансовою ініціативою новоствореної інституції стала розробка так званого закону про дезінформацію, яка отримала негативні оцінки громадськості та Моніторингової місії ООН з прав людини як така, що може обмежувати свободу медіа. Неоднозначною була й оцінка діяльності міністра О. Ткаченка, зокрема окремі громадські організації (ініціативна група «Без мови немає народу», ГО «Українська громадська функція» тощо) виступали із закидами щодо його проросійської позиції, аргументуючи це різкими висловлюваннями щодо мовного закону, спробами повернути російськомовний контент до теле- та радіоефірів, й, відповідно, відходу від відстоювання інтересів українського народу.

Продовжується робота попередників із видання «Крим інформ», функціонування Інтернет-проєкту «Крим – це Україна», конкурсний відбір

проектів телевізійних серіалів патріотичного спрямування, для виробництва та розповсюдження яких із жовтня 2020 р. надається державна фінансова підтримка. В 2019 р. створено Міністерство цифрової трансформації України, що несе відповідальність за державну політику в сфері електронного урядування, цифровізації органів публічної влади, розвитку інформаційного суспільства тощо. В травні 2020 р. Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення погодила проекти Уряду щодо Стратегії інформаційної реінтеграції Криму та Донбасу, метою яких визначається інформаційна реінтеграція тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, Донецької та Луганської областей шляхом створення передумов для відновлення територіальної цілісності України, сприяння захисту прав та свобод громадян нашої держави.

Здійснений аналіз основних етапів формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами дозволяє резюмувати, що в умовах тотальних реформувань державна політика в сфері управління інформаційними ресурсами України впродовж 90-х рр. ХХ ст. не перебувала в переліку пріоритетних завдань порядку денного, тим не менш, окремі кроки, що сприяли її кристалізації, було зроблено. В ХХІ ст. під впливом внутрішніх чинників і тенденцій глобальної інформатизації управління інформаційними ресурсами за необхідністю стало одним із ключових векторів публічної політики, адже від його якості виявилися залежними різноманітні сфери соціально-політичного буття (національна безпека, зовнішня політика, розвиток громадянського суспільства тощо).

В процесі інформаційного розвитку України за роки незалежності намітилися позитивні тенденції: законодавче оформлення інформаційних відносин; здатність ЗМІ впливати на настрої населення у зміцненні демократичних принципів, цінностей і норм; формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені; формування демократично орієнтованої масової свідомості, становлення галузі послуг, пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації, розвиток адміністративного законодавства у сфері

інформатизації і захисту інформації; становлення інформаційного права як самостійної галузі права. Поряд із позитивними досить стійкими залишаються й негативні тенденції: відсутність виваженої політики управління інформаційними ресурсами та її слабкість як суб'єкта інформаційного ринку; недостатня розвиненість інформаційної інфраструктури та низький рівень використання сучасних інформаційних технологій; недостатня інформаційна захищеність від засобів ведення інформаційної війни; відсутність чіткого визначення завдань і пріоритетів державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами на період втілення державної стратегії.

2.2. Еволюція нормативно-правового регулювання державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами

Динамічний зріст важливості інформації в сучасному світі на додаток до глобальної інтенсифікації процесів інформатизації призвели до закономірного ускладнення суспільних відносин у сфері управління інформаційними ресурсами, а також зумовили появу нових напрямів державної політики. Насамперед, мова йде про цілеспрямовану діяльність органів державної влади щодо вирішення суспільних проблем і формування ефективної державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, яка б дозволяла досягати соціально значущих цілей розвитку суспільства в умовах новітніх інформаційних викликів і загроз.

Правила інформаційної гри змінюються на глобальному рівні, а державні інституції позбуваються природної монополії, що було актуально для інформаційно сфери ще декілька десятиліть тому. Означені процеси закономірно торкнулися й України, в зв'язку з чим питання формування та реалізації ефективної державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, розставлення правильних інформаційних пріоритетів, визначення меж дозволеного та забороненого, а також відповідальності за їх порушення в інформаційній сфері набувають для нашої держави надзвичайної важливості.

Нормативно-правове забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами включає систему нормативно-правових актів та інших джерел права, які регламентують відносини в інформаційній сфері. Дослідження еволюції нормативно-правового регулювання державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами передбачає аналіз нормативно-правових актів, що врегульовують проблеми забезпечення інформаційної відкритості органів влади та управління, гарантують доступ громадян до інформації, забезпечуючи таким чином їх інформаційні свободи та задовольняючи інформаційні потреби.

Основні принципи державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами нормативно закріплено у Конституції України [34]. Норми Конституції України, що стосуються управління інформаційними ресурсами держави, розвинуто в Законах України «Про інформацію» [79], «Про доступ до публічної інформації» [67], «Про Національну програму інформатизації» [85], «Про захист персональних даних» [76], «Про медіа» [82], «Про звернення громадян» [78], «Про державну таємницю» [65], «Про запобігання корупції» [72], «Про науково-технічну інформацію» [84], постановах Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових актах. Означені нормативно-правові документи визначають основоположні засади державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами та окреслюють вектори її реалізації.

Законодавство України містять чималий масив нормативно-правових актів, норми яких регулюють (безпосередньо чи опосередковано) діяльність в сфері управління інформаційними ресурсами. Важливе місце серед них відводиться Конституції України, у якій визначено фундаментальні засади розвитку суспільства та держави. Вагома частина конституційних норм носить загальний характер, оскільки рівною мірою стосується більшості інших аспектів і рівнів публічного управління. Насамперед, до цієї групи норм слід віднести положення, що визначають правовий статус органів виконавчої влади. Означені норми розвинуто у Законі України «Про Кабінет Міністрів України»

[80], Законі України «Про місцеві державні адміністрації» [83] та низці підзаконних нормативно-правових актів.

Значущість таких загальних норм для державного управління розвитком відносин у сфері електронних інформаційних ресурсів зумовлена не лише важливим місцем вказаних органів у вертикалі апарату державного управління, а й самою структурою електронних інформаційних ресурсів як складного об'єкта управління, що вимагає постійної координації всіх складових, чого неможливо досягти за відсутності норм, що регулюють діяльність органів загальної та спеціальної компетенції.

Заразом Конституція України містить також і норми, що безпосередньо стосуються сфери інформаційних відносин. Аналіз означених норм вважаємо доречним розпочати зі ст. 3 Конституції України, в якій закріплено основоположний принцип взаємовідносин суспільства та держави, а також визначено головний обов'язок і призначення останньої: «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави..., а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [34].

Таким чином, визначаючи пріоритети у сфері управління інформаційними ресурсами, держава орієнтується на гарантування та забезпечення практичної реалізації інформаційних прав і свобод людини та громадянина, зафіксованих у Конституції України. Зокрема, відповідно до ст. 57 громадянам гарантовано право знати свої права та обов'язки [34], а з цього випливає обов'язок держави інформувати населення про прийняті закони й підзаконні акти.

Важливе значення для формування та реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами має ст. 10 Конституції України, згідно якої «держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [34]. Гарантією вільного та плюралістичного розвитку інформаційних ресурсів в Україні є норми, закріплені в ст. 15 Основного

Закону України, якими гарантується політична, економічна та ідеологічна багатоманітність, а також забороняється цензура [34]. Так само імперативно ст. 50 Конституції України забороняє «засекречення інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту» [34].

Конституція України також містить ряд положень, що стосуються інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні. Зокрема, це норми, закріплені у п. 12, п. 20 ст. 85 і п. 13 ст. 106 Основного Закону, що визначають алгоритм формування таких органів публічного управління в інформаційній сфері як Державний комітет телебачення і радіомовлення України та Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення/НРУПТР [34].

Нормативним підґрунтям державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами є Закон України «Про інформацію» [79], яким регламентувалась фактично всі аспекти інформаційних відносин. Закон України «Про інформацію» було ухвалено 2 жовтня 1992 р. Зазначимо, що на початкових етапах існування української державності означений закон охоплював «глибокі пласти інформаційних відносин, регламентуючи їх на загальному, надгалузевому рівні та слугував певним орієнтиром для розуміння засадничих основ створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації» [61, с. 65]. Тобто, ЗУ «Про інформацію» став своєрідним гайдом в системі прийняття важливих політико-правових рішень щодо організації безпечного інформаційного простору.

Позитивно оцінюючи цей нормативно-правовий акт, А. Петрицький відзначає, що «вперше на вищому законодавчому рівні визначено ключові поняття інформації та її видів, державної інформаційної політики, режимів доступу до інформації, охорони інформації, гарантій інформаційного суверенітету України та багато інших» [54, с. 65]. Заразом не варто й ідеалізувати ЗУ «Про інформацію», адже, підсумовуючи правовий аналіз, науковець констатує: «прийнятті норми не охоплювали багатьох важливих аспектів інформаційної діяльності, призводили до чисельних правових колізій.

Поза текстом значною мірою залишилася діяльності журналістів, ЗМІ та їх працівників, серйозні проблеми, пов'язанні з поширенням суспільно необхідної інформації з обмеженим доступом. Навіть вже згаданий понятійно-категоріальний апарат був достатньо суперечливим» [54, с. 65].

Оновлене правове підґрунтя формування та реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами було представлено у новій редакції ЗУ «Про інформацію». Слід зазначити, що події 2014 р. призвели до часткового оновлення нормативно-правового акту в контексті питання мови інформації, історичних оцінок у медіа, доступу до архівних документів тощо). Означені новації сьогодні виступають невід'ємним компонентом формування та розвитку державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні. Однак, враховуючи динаміку євроінтеграційного поступу нашої держави, потребують оновлення, відповідно до вимог і стандартів ЄС у сфері управління інформаційними ресурсами.

Сукупність нормативно-правових актів, що регулюють державну політику в сфері інформаційних ресурсів, вимагає їх певної класифікації, що, на думку науковців, сприятиме системності сприйняття основних норм і принципів [13]. В контексті нашого дослідження найбільш доцільним видається їх розмежування за призначенням в системі публічного управління та за об'єктом регулювання. Відповідно до призначення у регулюванні державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, наявні норми та принципи можна згрупувати наступним чином:

– *по-перше*, законодавчі акти, що закріплюють мету, завдання, цілі та напрями діяльності держави щодо управління інформаційними ресурсами, а також визначають параметри розвитку останніх (Конституція України [34], ЗУ «Про інформацію» [79], ЗУ «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [81], ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» [87]);

– *по-друге*, нормативно-правові акти, що визначають суб'єктів управління інформаційними ресурсами та характеризують їх адміністративно-правовий

статус (Конституція України [34], ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» [80], ЗУ «Про медіа» [82], ЗУ «Про електронні комунікації» [70], Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу статистики України» [74], Постанова КМУ «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України» [56], Постанова КМУ «Питання Міністерства цифрової трансформації» [57] та ін.).

– *по-третє*, нормативно-правові акти, що регламентують процедуру управління інформаційним простором, визначають механізм реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами та врегульовують порядок взаємодії суб'єктів управління інформаційними ресурсами з підпорядкованими їм суб'єктами інформаційних відносин.

Нормативно-правове забезпечення управління інформаційними ресурсами доцільно також структурувати за об'єктами регулювання, тобто залежно складової інформаційної сфери, що підлягає регулюванню. На основі означеного критерію можливо виділити групи нормативних актів, що регулюють проблеми: діяльності медіа, інформаційної безпеки, інформатизації, статистики, науково-технічної інформації, бібліотечної, архівної справи та діловодства тощо.

Державне управління в кожній з означених галузей характеризується специфічними особливостями. Для прикладу, управлінські відносини, що виникають в сфері регулювання інформаційних технологій, суттєво відрізняються від тих, що склалися в документуванні управлінської інформації. Відповідно й норми, що регулюють дані відносини також є відмінними. Таким чином, кожна з визначених груп нормативно-правових актів регулює окремий специфічний різновид відносин, що виникають в процесі формування та реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсам. Це дозволяє стверджувати, що визначені групи норм і принципів формують окремі організаційно-правові інститути, які регулюють конкретні різновиди суспільних відносин у межах предмета регулювання відповідного інституту [62].

Всупереч наявним відмінностям зазначені групи нормативно-правових об'єднує те, що вони прямо чи опосередковано забезпечують регулювання інформаційної сфери та інформаційних відносин. Отже, означені законодавчі та підзаконні акти предметно-пов'язані цілісністю державно-управлінської діяльності в сфері управління інформаційними ресурсами. Нерозривна єдність нормативно-правового регулювання державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами зумовлює їх однорідність. Предметна пов'язаність означених нормативно-правових актів, відносна самостійність та специфічність галузі регулювання на додаток до їх однорідності дозволяють розглядати їх як компонент механізму реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Важливу частину нормативно-правового забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами утворюють підзаконні нормативно-правові акти, насамперед укази Президента України, постанови КМУ, акти міністерств, державних комітетів, інших центральних органів виконавчої влади, обласних військових адміністрацій тощо. Зокрема, це норми, закріплені Указом Президента України «Про Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні» [89], Постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [90], Наказом Міністерства культури і туризму України «Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах» [73] та ін. Ці нормативно-правові акти, як результат вторинної форми правового регламентації управління інформаційними ресурсами, спрямовані на забезпечення дієвості норм Конституції та Законів України. Необхідність прийняття похідних по відношенню до законодавчих положень норм, на думку науковців, зумовлена тим, що динаміка суспільних змін потребує оперативного реагування органів публічної влади й управління, що діють в межах закону та здійснюють не тільки правозастосування, а й правовстановлення [11, с. 100].

Окремо слід наголосити на недосконалості програмно-проектної діяльності в органах публічного управління, що призводить до реалізації галузевих і регіональних стратегій, програм і проєктів інформатизації поза рамками Національної програми інформатизації, спрямованої на «визначення особливостей реалізації державної політики у сфері інформатизації для забезпечення потреб та розвитку інформаційного суспільства, впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій» [85]. Метою Національної програми інформатизації визначено координацію формування, реалізацію й узгодження галузевих програм і проєктів інформатизації. Вирішення означеної проблеми, на наш погляд, потребує запровадження дієвих механізмів контролю комплексності та узгодженості галузевих, регіональних програм і проєктів інформатизації та програм і проєктів з інформатизації органів місцевого самоврядування з відповідними завданнями та проєктами з інформатизації, визначеними Національною програмою інформатизації.

Аналіз нормативно-правового забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, дозволяє констатувати, що з моменту здобуття незалежності в Україні приймалися норми, спрямовані на регулювання здебільш проблем технічного захисту інформації, організаційних і структурних відносин у сфері інформатизації. Втім, процеси формування інформаційного суспільства інтенсифікували прийняття інформаційного законодавства та відображення у ньому проблеми управління інформаційними ресурсами. Таким чином, наприкінці першої декади ХХІ ст. нормативно-правова регламентація проблем управління інформаційними ресурсами стала розвиватися більш предметно, охоплюючи різні, в тому числі й ціннісно-сміслові, аспекти управління в сфері державної інформаційної політики.

Разом із тим для національної практики нормотворення характерною є ситуація, відповідно до якої спочатку розробляються нормативні/підзаконні акти та розпорядчі документи, які регулюють окремі дискретні сфери інформаційних відносин (зазвичай на рівні Постанов КМУ та Указів Президента, відомчих актів, інструкцій тощо), а потім окремі з них змінюються

законодавцем у процесі актуалізації потреб розробки та втілення концептуальних державних документів.

Отже, нормативно-правове забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, намагаючись реалізувати конституційні норми, охоплює практично всі сфери інформаційного простору та інформаційних відносин. Зауважимо, механізми реалізації наявних правових норм ще потребують удосконалення та приведення у відповідність європейським стандартам. Відсутність загальноприйнятого підходу до розбудови системи регулювання державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами негативно позначається ефективності механізму її реалізації.

Окрім новітніх викликів та реалій, що не врегульовані або не передбачені існуючим законодавством, існують також потенційні ризики для безпекового середовища інформаційного простору загалом та інформаційних ресурсів, зокрема, що потенційно становлять ризики і для інформаційної безпеки нашої держави. Серед них можна виділити: (1) наявність значних організаційно-правових обмежень в питаннях впровадження контролю та заходів реагування на правопорушення в інформаційному середовищі; (2) проблеми законодавчого регулювання інформаційної діяльності в Мережі-Інтернет та поширення інформації у соцмережах; (3) проблеми авторських прав в умовах динамічного поширення інтернет-технологій та ідентифікації джерел.

2.3. Інституційне забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні

Розвиток держав світу на сучасному етапі характеризується невіддільним і динамічним удосконаленням інформаційної сфери, яка стала соціально значущим і затребуваним компонентом політико-управлінської системи суспільства. Національна модель інституційного середовища державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, що сформувалася впродовж років незалежності України, в умовах новітніх викликів і загроз

повинна повною мірою відповідати критеріям ефективності та результативності.

Визначальним завданням інституцій влади у цьому контексті стає забезпечення ефективної регламентації й координації дій усіх учасників інформаційних процесів, що зумовлює закладення політико-правових інституційних і організаційних основ формування та реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні. Винятковість потреби подальшого розвитку та вдосконалення інституційного середовища управління в сфері державної інформаційної політики в Україні актуалізує потребу наукового переосмислення значення та ролі цих процесів і явищ у системі управлінських відносин. Означене зумовлює актуальність дослідження інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні як цілісної системи взаємопов'язаних елементів.

Національна практика формування й реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами впродовж тривалого часу поступального розвитку українського суспільства зазнавала та зазнає значних перетворень і трансформацій, в зв'язку з чим особливої актуальності набувають питання оптимізації її інституційного забезпечення. Враховуючи зазначене В. Ільганаєва відзначає, що «сучасне наукове середовище в цілому характеризується тим, що професійні дискурси, наукові розробки, розвідки та дослідження різних сфер інформаційної діяльності в суспільстві у світовому масштабі досить часто перетинаються, наштовхуються на ті ж самі прояви процесів і результатів, оперують домінуючими поняттями змінних та констант щодо тих самих об'єктів, однак наповнюють їх своїм специфічним змістом, розширюючи таким чином горизонтальну поверхню наукової рефлексії» [29, с. 149].

Інформаційну функцію публічного управління традиційно відносять до суміжних, допоміжних або другорядних, які, зазвичай, сприймаються як своєрідна даність, тобто те, що існує апіорі. Однак події останніх років

засвідчують протилежне, адже досить яскраво ілюструють, що інформація в системі публічного управління потребує належного використання, подання та трактування, чіткої та правильної інтерпретації, контролювання достовірності тощо, що, на наш погляд, вимагає відповідного інституційного забезпечення.

Інституційне забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики представлено відповідними інституціями, які формують та реалізують державну інформаційну політику в Україні [27]. Разом із тим, зауважимо, що на сьогодні в Україні, на думку дослідників інформаційної сфери, наявна низка проявів організаційно-технологічних та організаційно-методологічних недоліків, які, виходячи із сучасних реалій, значною мірою визначають характер і зміст державної інформаційної політики в нашій державі. Зокрема В. Степанов зазначає, що «в її інституційному середовищі чітко не визначено органів, які її формують та здійснюють координацію між її суб'єктами; також не визначено способів міжсуб'єктної взаємодії, механізмів моніторингу і контролю ефективності реалізації цієї політики, технологій, методології та механізмів її формування, змісту відповідно до стратегії соціально-економічного розвитку, механізмів зворотного зв'язку між її суб'єктами та об'єктами, способи оцінки якості та критерії ефективності її реалізації тощо» [110, с. 233–234].

Подібні наслідки, на наш погляд, зумовлені недостатньою увагою та, вірогідно, певною недооцінкою інформаційного чинника в сучасній системі публічного управління України. Враховуючи вище описаний стан справ у інформаційній сфері, спробуємо окреслити інституційне середовище формування та реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Розглядаючи будь-яке поняття, важливо, на нашу думку, чітко визначити його змістовне наповнення з метою уникнення непорозумінь та контекстних трактувань. Враховуючи це, вважаємо доречним звернутися, насамперед, до енциклопедичних джерел. Енциклопедія державного управління визначає інституціоналізацію як «процес формування, розвитку і засвоєння всіма

елементами системи державного управління норм, правил, ролей, цінностей і еталонів, необхідних для здійснення державно-управлінської діяльності, способів контролю за їх поведінкою, а також результат процесу, в межах якого досягаються об'єктивізація державного управління і його ефективне функціонування. У результаті формується інституційне середовище – сукупність фундаментальних політичних, економічних, правових та соціальних правил і норм, які визначають рамкові умови розвитку різних сфер суспільної життєдіяльності. Інституціоналізація забезпечує закріплення базових рамкових умов формування як окремих складових системи державного управління, так і взаємозв'язків між ними» [7].

Різномасштабність тлумачення державної інформаційної політики, своєю чергою, в інституційному плані спричинює появу й функціонування в системі органів публічного управління України низки інституцій, що забезпечують регулювання та контроль окремих, подекуди дуже специфічних сфер цього напрямку державної політики. Наукові розвідки та дослідження засвідчують безперервний динамічний процес зміни як суб'єктів, так і об'єктів державного управління в сфері інформаційних ресурсів. Процеси змін і перетворень, а подеколи оптимізацій та трансформацій структури системи публічного управління в інформаційній галузі відбуваються внаслідок зміни структури інформаційної сфери загалом, виникнення та розмежування відповідних функцій в означеній сфері.

Разом із тим, дослідники інформаційної сфери А. Семенченко та А. Журавльов акцентують на «необхідності забезпечення на законодавчому рівні чіткого розподілу повноважень між органами державної влади з метою запобігання дублюванню їх функцій, уникнення конкуренції між ними та розпорошення зусиль і ресурсів у цій сфері. На практиці натомість відбуваються зворотні процеси – посилення конкуренції між органами державної влади за повноваження, децентралізація управління та розпорошення відповідних функцій головного суб'єкта управління серед інших органів державної влади, втрата ефективності управління та контролю в цій сфері»

[105]. Неодноразово наголошується й на недосконалості правового, інституційного та науково-методичного забезпечення державної інформаційної політики в умовах реформування системи публічного управління України [25, с. 147].

Базуючись на підході, що передбачає розгляд та дослідження інституційного забезпечення інформаційної політики з позиції мети, напрямів і суб'єктів забезпечення, правомірно представити інституційне середовище управління в сфері державної інформаційної політики в Україні (мал. 1).

Аналіз, представленої на малюнку 1 інституційної архітектури, дозволяє резюмувати, що на сьогодні в Україні регулювання управління в сфері державної інформаційної політики забезпечується на рівні органів законодавчої та виконавчої влади, з відповідним розподілом функціональних і контролюючих повноважень. Вважаємо доречним розглянути їх функціональне призначення з окресленням відповідних суб'єктів забезпечення.

Управління в сфері державної інформаційної політики в Україні на рівні законодавчої гілки влади передбачає:

– регламентацію державної політики в сфері інформації та інформаційної безпеки, забезпечення реалізації принципу свободи слова та права громадян на інформацію, регламентацію діяльності в сфері реклами, медіа та мережі-Інтернет в Україні (Комітет ВРУ з питань свободи слова та інформаційної політики);

Малюнок 1. Інституційне забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні

– регламентацію державної політики в сфері розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування, електронних інформаційних ресурсів, інформатизації, документообігу та цифрового підпису, телекомунікацій, кібербезпеки, програмування, захисту інформації (технічного та криптографічного), використання радіочастотних ресурсів України (Комітет ВРУ з питань інформатизації та зв'язку).

До компетенцій виконавчої гілки влади в сфері управління інформаційними ресурсами належить:

– забезпечення суверенітету політики інформаційної безпеки України, поширювання суспільно важливої інформації, забезпечення функціонування інформаційних ресурсів держави (Міністерство культури та інформаційної політики України);

– регламентація діяльності медіа та інформагентств, організація функціонування державної системи страхового фонду документації, формування державної політики в сфері архівної справи та діловодства (Міністерство юстиції України);

– формування й реалізація державної мовної політики, державної політики у сфері культури, мистецтва і кінематографії (Міністерство культури та інформаційної політики України);

– державне регулювання в сфері телекомунікацій, інформатизації, використання радіочастотних ресурсів і надання послуг поштового зв'язку (Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері зв'язку та інформатизації);

– формування й реалізація державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій (Міністерство цифрової трансформації);

– формування та реалізація державної політики у сфері телебачення та радіомовлення, видавничій та інформаційній галузях (Державний комітет телебачення та радіомовлення України);

– формування й реалізація державної політики в сфері цифровізації, цифрових інновацій, цифрової економіки, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства (Міністерство цифрової трансформації);

– формування й реалізація державної політики в сферах телекомунікацій, криптографічного та технічного захисту інформації (Державна служба спеціального зв'язку й захисту інформації України);

– реалізація державної політики в сфері діловодства, архівної справи, створення та функціонування державної системи страхового фонду документації (Державна архівна служба України);

– формування й реалізація державної політики в сфері статистики (Державна служба статистики України);

– захист національного інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки (СБУ, Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки та оборони України);

– розвідувальна діяльність в інформаційній сфері (Служба зовнішньої розвідки України).

Також потрібно враховувати, що на рівні національних, регіональних і локальних органів державної влади та управління сформовано структурні підрозділи, які відповідають за реалізацію політики в сфері управління інформаційними ресурсами за усіма вище переліченими напрямками, або певним їх сегментом. Вони також становлять невід’ємний компонент інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні. Адже сучасна державна політика в сфері управління інформаційними ресурсами спрямована на формування позитивної громадської думки щодо усвідомлення необхідності реформування всіх сфер соціально-економічного розвитку, діагностику причин та усвідомлення наслідків ухвалення тих або інших політико-управлінських рішень. Відповідно, особливого значення сьогодні набуває точність, об’єктивність, достовірність інформації та надання раціональних, прозорих, однозначних висновків стосовно будь-яких питань подальшого розвитку нашої держави в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій.

В загальному вигляді означені інституції можуть бути поділені на дві основні групи: органи загальної компетенції, а також відповідні спеціалізовані структури. Систему органів загальної компетенції утворюють: Верховна Рада України; Офіс Президента України; Кабінет Міністрів України; більшість міністерств, а також центральних і місцевих органів виконавчої влади (за винятком спеціалізованих); СБУ; Національний банк; органи судової влади всіх рівнів; прокуратура; органи місцевого самоврядування. В межах власної компетенції, ці інституції впливають на формування та реалізацію державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами. Деякі з таких органів

мають відповідні спеціалізовані підрозділи у своєму складі, що додатково підкреслює надзвичайну важливість та актуальність забезпечення зваженої та послідовної інформаційної політики для сучасної України. Так, у структурі Офісу Президента України діє Директорат з питань інформаційної політики, а в структурі Верховної Ради України – Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики тощо.

Окрім інституцій загальної компетенції, в Україні функціонують спеціалізовані управлінські структури, створення яких було зумовлено необхідністю загальнодержавного регулювання відносин саме в інформаційній сфері, та для яких державна інформаційна політика України є основним або одним із пріоритетних напрямів діяльності. До таких інституцій належить Міністерство культури та інформаційної політики; Міністерство цифрової трансформації; Рада національної безпеки і оборони; Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері зв'язку та інформатизації/НКРЗІ; Державний комітет телебачення та радіомовлення; Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації.

При аналізі інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні необхідно також врахувати, що означене інституційне середовище за своєю природою є ієрархічно неоднорідним та, відповідно, включає інституції, які не тільки реалізують державну інформаційну політику України, а й мають право на її формування, інституції, які покликані таку політику реалізовувати та інституції, що забезпечують контроль за реалізацією державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Формування державної інформаційної політики є надзвичайно складним і відповідальним процесом, покликаним виявити пріоритетні напрями діяльності держави в цій сфері, окреслити коло завдань і цілей держави в інформаційній сфері, а також забезпечити якісне та своєчасне виконання вказаних завдань та досягнення визначених результатів найоптимальнішими шляхами [45]. Систему

інституцій, повноважних у формуванні державної інформаційної політики України, утворюють Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство цифрової трансформації, Рада національної безпеки та оборони, інші міністерства (кожне в своєму обсязі залежно від специфіки діяльності) (див. мал. 1).

Реалізація державної політики є планомірним процесом використання органами державної влади та інститутами громадянського суспільства ресурсів, наявних у їх розпорядженні, для досягнення поставлених перед ними цілей [35, с. 57]. До системи інституцій, покликаних якісно та ефективно реалізувати інформаційну політику України, входять Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство цифрової трансформації, Рада національної безпеки і оборони, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері зв'язку та інформатизації/НКРЗІ, Служба безпеки України, Департамент кіберполіції Національної поліції України, інші центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи судової влади всіх рівнів тощо (див. мал. 1).

Вказаний перелік не є вичерпним, оскільки формування інституційних засад державної інформаційної політики в Україні ще не можна вважати завершеним. Ця сфера досі зазнає досить відчутних трансформаційних змін, пов'язаних зі створенням нових інституцій, а також закономірним перерозподілом повноважень між ними та тими органами, які там існували раніше. Контролюючі повноваження в сфері формування та реалізації державної інформаційної політики віднесено до компетенції Кабінету міністрів України та Міністерства цифрової трансформації (див. мал. 1).

Беззаперечним, на нашу думку є те, що власне держава є суб'єктом сучасної інформаційної політики, формування і реалізацію якої вона здійснює через досить громіздку систему інституцій за відповідними специфічними

сферами, які, однак, багато в чому перетинаються, дублюються, подекуди взаємно впливають одна на одну. Інформація теоретиками і практиками розглядається сьогодні як один з найважливіших чинників налагодження демократичних відносин між державою та суспільством, а її недосконалість, неповнота чи загалом брак може загрожувати успішності демократичних перетворень та глобальних трансформацій як в межах окремо взятої країни, групи країн, так і в загальносвітовому масштабі. Стратегічною метою державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами повинно стати забезпечення стабільного і поступального розвитку суспільних відносин, поетапне входження нашої держави до світового інформаційного співтовариства як повноправного його члена. Тому виважений підхід щодо налагодження чіткого функціонального розподілу та координації діяльності в інформаційній сфері України може стати основою продовження поступового утвердження її як демократичної, соціально-правової держави як в геополітичному, так і в гео економічному аспектах її розвитку в сучасних трансформаційних умовах.

Здійснений аналіз інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні засвідчує, що формування й подальший розвиток національної системи управління інформаційною сферою після здобуття незалежності України характеризувалися постійними динамічними змінами як суб'єктів управління, що, у свою чергу, зумовлювало відповідні трансформації інституційного середовища. З огляду на викладене, до певної міри логічними видаються останні трансформаційні зміни інституційних засад управління інформаційною сферою, відповідно до яких завдання щодо забезпечення функціонування цієї системи розподілено між органами законодавчої й виконавчої влади, іншими органами державної влади та управління різних рівнів.

Таким чином, інституційне забезпечення управління в сфері формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні представляє собою досить складну, розгалужену, подекуди навіть розпорошену багаторівневу

систему, яка, з одного боку, характеризується єдиним загальним спрямуванням за функціональною ознакою, з іншого – розподіляється з урахуванням специфіки її складових на окремі сфери з визначенням певного суб'єкта державного регулювання, функціональні повноваження кожного з яких, однак, є досить широкими й інколи дублюють одне одного. Інституційне середовище державної інформаційної політики України є, мабуть, одним із найбільш динамічних у системі публічного управління, особливо з огляду на те, що суб'єктами інформаційної політики є інститути держави та громадянського суспільства, які будуть і в подальшому зазнавати вагомих реформувань та змін. Оптимальним за таких умов нами вважається уніфікований підхід, за якого максимально повинні виключатися такого роду прояви у національній системі управління інформаційним простором України.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Правове регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану

Ще до початку російсько-української війни українські інформаційні системи зазнавали потужних кібератак атак від російських хакерів. З початком повномасштабної агресії РФ, їх інтенсивність не знизилася, оскільки росія намагається отримати доступ до персональних даних українців та завдати шкоди інформаційним системам сфери публічного управління України. Витік персональних даних українців загрожує кібербезпеці Української держави тим, що ворог використовує їх проти громадян України, зокрема і державних службовців на тимчасово окупованих територіях (Додаток Б). Витік чутливих даних, що мають офіційний характер, загрожує діяльності системи публічного управління та здійсненню нею управлінських функцій в умовах воєнного стану. Після 24 лютого 2022 р. кількість кібератак на об'єкти критичної інформаційної інфраструктури та державні інформаційні системи зростає втричі, при чому 90 % здійснили військові хакери РФ та Білорусі.

Відповідно до українського законодавства на період дії правового режиму воєнного стану оперативно-технічне управління у сфері електронних комунікацій, зокрема і системи публічного управління, здійснює Національний центр оперативного управління мережами телекомунікацій (далі – НЦУ), який створений та функціонує при Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Повноваження НЦУ визначені Постановою КМУ «Деякі питання оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану» [17], згідно з якою, повноваження НЦУ охоплюють загальний контроль за

мережами та відновлення їх функціонування у випадку пошкодження. Водночас, цим актом НЦУ уповноважується видавати розпорядження з оперативного-технічного управління інформаційними мережами, що мають зобов'язальний для провайдерів характер. Зважаючи на те, що предмет змісту таких розпоряджень не деталізовано нормативними актами, то НЦУ може вимагати обмеження доступу до окремих Інтернет-ресурсів від постачальників електронних комунікаційних послуг. Такий характер втручання НЦУ в умовах російсько-української війни був спрямований на обмеження доступу до російських ресурсів та уможливив оприлюднення Розпорядження «Про блокування автономних систем» [46] ще до початку вироблення спеціальних нормативних актів. Цим розпорядженням провайдерів було зобов'язано блокувати понад 48 млн IP-адрес з російського сегменту Інтернету. Зауважимо, що в умовах правового режиму воєнного стану в Україні обсяг обмежень щодо прав людини може бути ширшим, ніж в мирний час: органам влади та інститутам публічного управління надається більша дискреція задля оперативного виконання повноважень. Однак, це не звільняє їх від необхідності постійного аналізу пропорційності впливу накладених обмежень прав на доступ до інформації.

Під час дії правового режиму воєнного стану всі вимоги щодо захисту інформації в інформаційно-комунікаційних системах України, визначені в Законі України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [75], залишалися незмінними, порівняно з умовами мирного часу. Відповідальність за забезпечення постійного захисту інформації в інформаційно-комунікаційній системі покладена на власників системи. Особливо важливо, що вимоги щодо використання стандартів захисту інформації в системі публічного управління залишалися без змін, тобто державні інформаційні ресурси, інформація з обмеженим доступом, вимоги щодо захисту яких встановлені законом, мають оброблятися в системі, що застосовує комплексну систему захисту інформації з підтвердженою відповідністю. Підтвердження такої відповідності здійснюється за результатами

державної експертизи, що проводиться з врахуванням всіх галузевих вимог публічного управління та норм інформаційної безпеки в порядку, що встановлений законодавством України. Комплексна система захисту інформації як сукупність технічних й організаційних заходів із захисту впроваджується і на рівні інформаційної системи власника у вигляді програмних та програмно-апаратних засобів захисту їх налаштувань, так і на рівні установи власника у формі розпоряджень, планів, інструкцій та методик [31].

Ще до початку створення системи спеціального правового регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, видала низку розпоряджень, якими визначалися ті новинні ресурси, які потенційно дестабілізують управління інформаційними ресурсами в системі публічного управління. Зокрема, вже 24 лютого 2022 р. НЦУ видав розпорядження про блокування новинного ресурсу *from.ua-com* [47], 26 лютого аналогічна вимога стосувалася вже 50 веб-ресурсів, з яких 34 ретранслювали телевізійні канали агресора, а 16 сайтів стосувалися освіти у сфері нових технологій [48]. Невдовзі, 11 березня НЦУ оприлюднив новий офіційний перелік сайтів, який був доповнений, наприклад, фейковим сайтом *Повернись живим* та доменом *ukraine-war.pw* [49]. 1 квітня 2022 р. НЦУ видав ще одне розпорядження [50], відповідно до якого постачальники е-комунікаційних мереж та послуг отримали 48 годин для блокування 42 російських веб-ресурсів новинного характеру (Ведомости, Известия, Русская весна, СМІ2, Свободная Пресса, Прайм, Утро.ру, ПолитНавигатор). Відтак, 22 березня 2022 р. кількість заблокованих ІР-адрес сайтів становила 96, а на початку 2023 р. – 191 [51].

Формування спеціального сегменту нормативно-правового регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану розпочалося з прийняттям Кабінетом Міністрів України 12 березня 2022 р. постанови «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах

воєнного стану» [16], в основу якої був покладений Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [63] від 24 лютого 2022 р. З метою захисту державних інформаційних ресурсів та управлінської інформації «на період дії воєнного стану міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, державні та комунальні підприємства, установи, організації, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них, а також захисту державних інформаційних ресурсів, можуть зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів» [16]. Постановою було визначено, що можуть вживатися й додаткові заходи: по-перше, державні інформаційні ресурси та публічні е-реєстри можуть розміщуватися на хмарних ресурсах та в центрах обробки даних, розташованих за межами України, а доменні імена для такого розміщення реєструватися у домені gov.ua; по-друге, додаткові резервні копії державних інформаційних ресурсів і публічних е-реєстрів можуть створюватися з дотриманням вимог щодо цілісності, конфіденційності та доступності, що встановлених для таких ресурсів українським законодавством; по-третє, резервні копії державних інформаційних ресурсів і публічних е-реєстрів можуть зберігатися в зашифрованому вигляді на хмарних ресурсах або окремих фізичних носіях як за межами України, так і в ізолюваному сегменті центрів обробки даних з обов'язковим дотриманням встановлених вимог щодо цілісності, конфіденційності й доступності; по-четверте, може зупинятися та обмежуватися робота інформаційних, інформаційно-комунікаційних, електронних комунікаційних систем та публічних е-реєстрів [16]. Усі міністерства, центральні та місцеві органи виконавчої влади мали невідкладно повідомляти Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації й Міністерство цифрової трансформації про використання ними

хмарних ресурсів чи центрів обробки даних, розташованих за межами України, а упродовж 6 місяців після припинення (скасування) режиму воєнного стану припинити здійснення таких заходів, та невідкладно повідомити про це Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації й Міністерство цифрової трансформації.

Також Постановою встановлювалася заборона на використання хмарних ресурсів та центрів обробки даних, які розташовані на тимчасово окупованих територіях України та тих територіях, що належать державі, законодавчо визнаній як державою-агресором (державою-окупантом), чи суб'єктам, діяльність яких підпадає під дію Закону Про санкції [94], тому щодо них прийняті рішення про застосування санкцій в Україні або іншій державі, яка входять до митних та воєнних союзів.

15 березня 2022 р. на засіданні Верховної Ради України був ухвалений Закон України «Про створення резервних копій державних інформаційних ресурсів та захисту інформації в умовах дії воєнного стану» (законопроект №7152) [96]. Ухвалення закону надало можливість забезпечити функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем та публічних е-реєстрів органів публічної влади, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ та організацій на належному рівні та захистити офіційну інформацію в умовах дії воєнного стану. Законом передбачено створення резервних копій державних інформаційних ресурсів із обов'язковим дотриманням всіх встановлених вимог щодо захисту, цілісності, конфіденційності інформації та можливість розміщення інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних е-реєстрів за межами України. Також в Законі були зафіксовані заборони щодо розміщення та зберігання інформації системи публічного управління, визначені Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» від 12 березня 2022 р. [16].

Наступним кроком нормативно-правового регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану в Україні стала урядова Постанова «Деякі питання забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів» [15] від 30 грудня 2022 р., відповідно до якої були затверджені: по-перше, порядок передачі, збереження, функціонування і доступу до державних інформаційних ресурсів та публічних е-реєстрів, їх резервних копій, що розміщені на хмарних ресурсах центрів обробки даних, розташованих за межами України; по-друге, порядок укладення договорів між держателями державних інформаційних ресурсів та публічних е-реєстрів з іноземними компаніями, що є постачальниками послуг з надання хмарних послуг та утворені відповідно до законодавства інших держав про їх технічне адміністрування; по-третє, перелік видів державних інформаційних ресурсів і систем, які можуть піддаватися резервному копіюванню.

На окрему увагу заслуговує нормативно-правове регулювання функціонування державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України. Вже 6 березня 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» [14], до якої упродовж 2022–2023 рр. зміни були внесені шість разів. Відповідно до Постанови, в умовах воєнного стану та впродовж одного місяця з дня його скасування надання інформації з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, зокрема і шляхом безпосереднього доступу до них, проводиться з урахуванням низки особливостей:

По-перше, державна реєстрація, що відповідно до законодавства проводиться в автоматичному режимі, здійснюється виключно: (1) державними реєстраторами, що перебувають в трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації, місцезнаходженням якого є адміністративно-територіальна одиниця, що не належить до територій активних бойових дій та тимчасово окупованих

росією територій, включених до відповідного реєстру; (2) посадовими особами Міністерства юстиції; (3) нотаріусами, включеними до затвердженого переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії; (4) державними та приватними виконавцями, перелік яких письмово повідомляється технічному адміністратору Державного реєстру прав Міністерством юстиції.

По-друге, посадовим особам територіальних органів Міністерства юстиції, окрім повноважень, що визначені законом, також дозволяється державна реєстрація: (1) набуття речових прав на нерухоме майно на підставі судового рішення; (2) судового рішення про заборону вчинення реєстраційних дій; (3) судових рішень про заборону вчинення реєстраційних дій та про накладення арешту корпоративних прав.

По-третє, державна реєстрація змін до відомостей про фізичну особу-підприємця на підставі поданих з Єдиного державного вебпорталу е-послуг заяв в е-формі проводиться державними реєстраторами без справляння плати за проведення відповідної державної реєстрації у скорочені строки невідкладно, а маршрутизація заяв здійснюється засобами Єдиного державного вебпорталу е-послуг.

По-четверте, додатково до заборон, встановлених законодавством, забороняється державна реєстрація: (1) речових прав на нерухоме майно на підставі договорів, посвідчених нотаріусом в період з 25 лютого 2022 р. до дня включення нотаріуса до переліку нотаріусів; (2) на підставі документів, поданих на підставі довіреності, посвідченої без використання спецбланків нотаріальних документів; (3) права власності на нерухоме майно на основі договору іпотеки за споживчим кредитом; (4) змін до відомостей про юридичну особу, які містяться в Єдиному державному реєстрі, на підставі договорів про відчуження корпоративних прав, які посвідчено в період з 28 квітня 2022 р. нотаріусом, який не включений до переліку нотаріусів.

По-п'яте, документи для державної реєстрації про створення політичних партій, змін відомостей про них та їх структурні утворення, щодо яких РНБО

України прийнято рішення про зупинення діяльності, або Міністерством юстиції подано позов про заборону політичної партії, не приймаються, а процедура розгляду раніше поданих документів зупиняється на весь час дії воєнного стану.

По-шосте, були встановлені додаткові вимоги до державних реєстраторів, яким надавався доступ до Єдиного державного реєстру та визначена процедура їх перевірки.

По-сьоме, було визначено, що відомості з Єдиного державного реєстру в е-формі надаються виключно за умови ідентифікації особи, що бажає їх, з використанням засобів е-ідентифікації, який має середній чи високий рівень довіри. Важливо, що в умовах воєнного стану та упродовж одного року з дня його припинення доступ СБУ, Офісу Генерального прокурора, НАБУ, НАЗК, Службі зовнішньої розвідки, ГУ розвідки Міністерства оборони України, ДБР, Бюро економічної безпеки та Національній поліції до єдиних та державних реєстрів, окрім Спадкового, держателем яких є Міністерство юстиції, надається адміністратором цих реєстрів шляхом надання ідентифікаторів доступу до них.

По-восьме, що в умовах воєнного стану був припинений доступ користувачів до державних та єдиних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в межах тих адміністративно-територіальних одиниць, що належать до законодавчо визначених територій активних бойових дій та тимчасово окупованих росією територій.

По-дев'яте, в разі загрози несанкціонованого доступу до державних та єдиних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, адміністратор цих реєстрів припиняє доступ користувачів до них в межах відповідної території невідкладно, про що у дводенний строк інформує Міністерство юстиції України.

У травні 2023 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану» [64], якою змінилося

регулювання управління інформацією щодо: (1) вчинення під час дії воєнного стану нотаріальних дій, доступу до єдиних і державних реєстрів, проведення державної реєстрації, також градації територій, на яких ведуться бойові дії; (2) обмежень, встановлених для охорони інтересів суб'єктів правовідносин та збереження відомостей про речові права на нерухомість та бізнес; (3) доступу громадян та бізнесу до нотаріальних дій й послуг в сфері державної реєстрації на тих територіях, що віднесені до територій активних бойових дій, але на яких відсутня загроза безпеці відомостей з єдиних та державних реєстрів. Ключовою зміною тут стало запровадження нової категорії територій України – території активних бойових дій, на яких функціонують державні інформаційні е-ресурси.

Отже, правове регулювання управління інформаційними ресурсами в умовах воєнного стану в Україні спрямоване на забезпечення збереження цілісності даних в системі публічного управління, їх доступності, конфіденційності та достовірності. Запровадження обмежень до інформації та даних системи публічного управління опиралося на оцінку ризиків для системи публічного управління, громадян та провайдерів.

3.2. Формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану

Розвиток інформаційної складової публічного управління, відповідно до ідеї *держава у смартфоні*, надав змогу внутрішньому кому системи публічного управління швидко передавати офіційну інформацію, а громадянам – прозорий та відкритий доступ до оформлення більшості документів. Розвиток та впровадження інформаційних технологій в публічному управлінні забезпечує умови для накопичення та використання інформації для підвищення його ефективності, але й водночас визначає їх фундаментальну залежність від економіки, політики, сфери національної безпеки тощо. Особливе занепокоєння викликають можливості щодо застосування інформаційних технологій в кібернетичному просторі з метою військової агресії, тероризму та хакерських

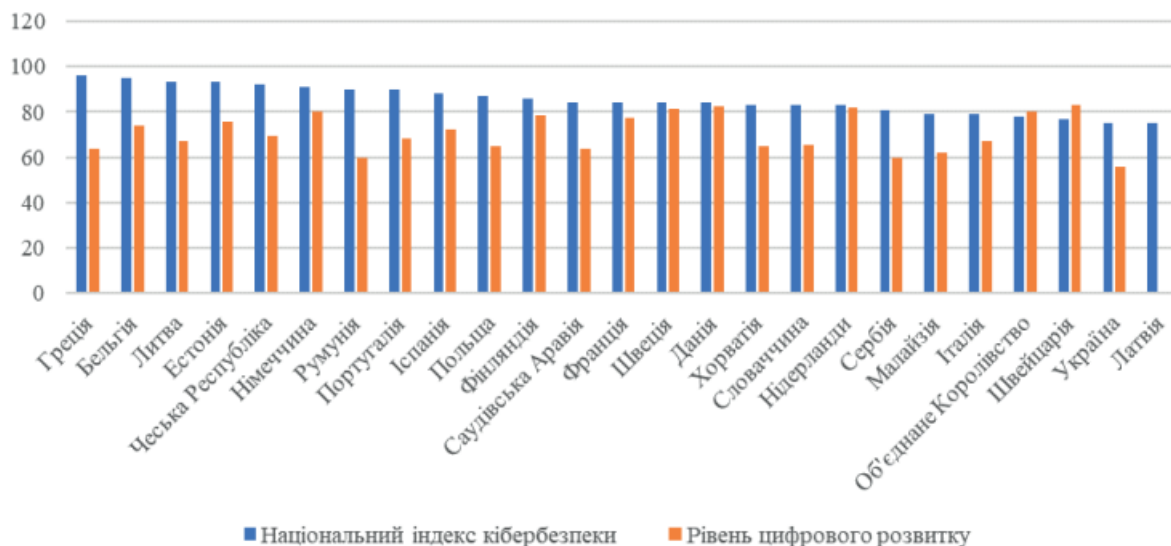
атак. В умовах російської агресії в Україні інформаційна складова публічного управління стала одним з пріоритетних об'єктів для кібератак з боку агресора, що відповідає гібридним технологіям ведення війни, що використовуються рф. Тому перед системою публічного управління України постало нагальне завдання формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам росії в умовах воєнного стану.

Одним з таких інструментів є система кризових комунікацій органу публічного управління, що є «стратегічним процесом планування, координації та виконання комунікаційних заходів під час кризових ситуацій або надзвичайних обставин, які можуть загрожувати репутації, стабільності або функціонуванню організації, компанії, установи або державної структури» [114]. Управління кризовими комунікаціями системи публічного управління в умовах воєнного стану спрямоване на ефективну взаємодію з громадськістю, медіа, зарубіжними партнерами з метою збереження мінімізації можливих негативних наслідків, спричинених розбалансуванням управління інформаційними ресурсами органу публічного управління.

Основою системи кризових комунікацій є інституціоналізований на рівні системи публічного управління механізм протидії інформаційним атакам, який позначається як «система заходів та стратегій, які вживаються для виявлення, запобігання та реагування на різновиди інформаційних загроз і атак, які можуть завдати шкоди системі публічного управління» [141]. В системі публічного управління України сформований покроковий алгоритм реалізації управлінського механізму протидії інформаційним атакам, який відповідає рекомендаціям міжнародних організацій: (1) крок аналізу ризиків та підготовки до кризи передбачає оцінку потенційних надзвичайних ситуацій та розробку плану дій на випадок кризи; (2) крок координації та співпраці спрямований на забезпечення ефективної взаємодії між різними органами системи публічного управління під час кризи шляхом співпраці, обміну інформацією, ресурсами, призначенням відповідальних за управління інформаційними ресурсами в

кожному органі публічного управління; (3) крок комунікації передбачає готовність органів публічного управління до інформування громадян про кризову ситуацію та надання рекомендацій про дії у надзвичайній ситуації чи в умовах війни на основі планів комунікації, що визначають чіткі канали комунікації; (4) крок управління ресурсами органу публічного управління забезпечує належний розподіл та використання інформаційних ресурсів; (5) крок оцінки та вдосконалення здійснюється системою публічного управління після завершення кризи (воєнного стану, війни) з метою аналізу процесу та результатів управління інформацією, що є основою для SWOT-аналізу інформаційно-комунікаційної сили органу публічного управління в умовах кризи [129].

Не менш важливим інструментом системи управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану є система виявлення загроз для інститутів публічного управління України. Сучасні автоматизовані системи обробки інформації на рівні органів публічного управління побудовані на стандартних мережевих архітектурах, що використовують типові набори прикладного програмного забезпечення та мережевих сервісів, тому успадковують всі способи несанкціонованого втручання, характерні для локальних інформаційних та обчислювальних систем [6]. Зауважимо, що за Національним індексом кібербезпеки, яким вимірюють здатність держави протистояти загрозам, що генеруються кіберсередовищем, Україна займає 24 місце в світі (Малюнок 2 [139]).

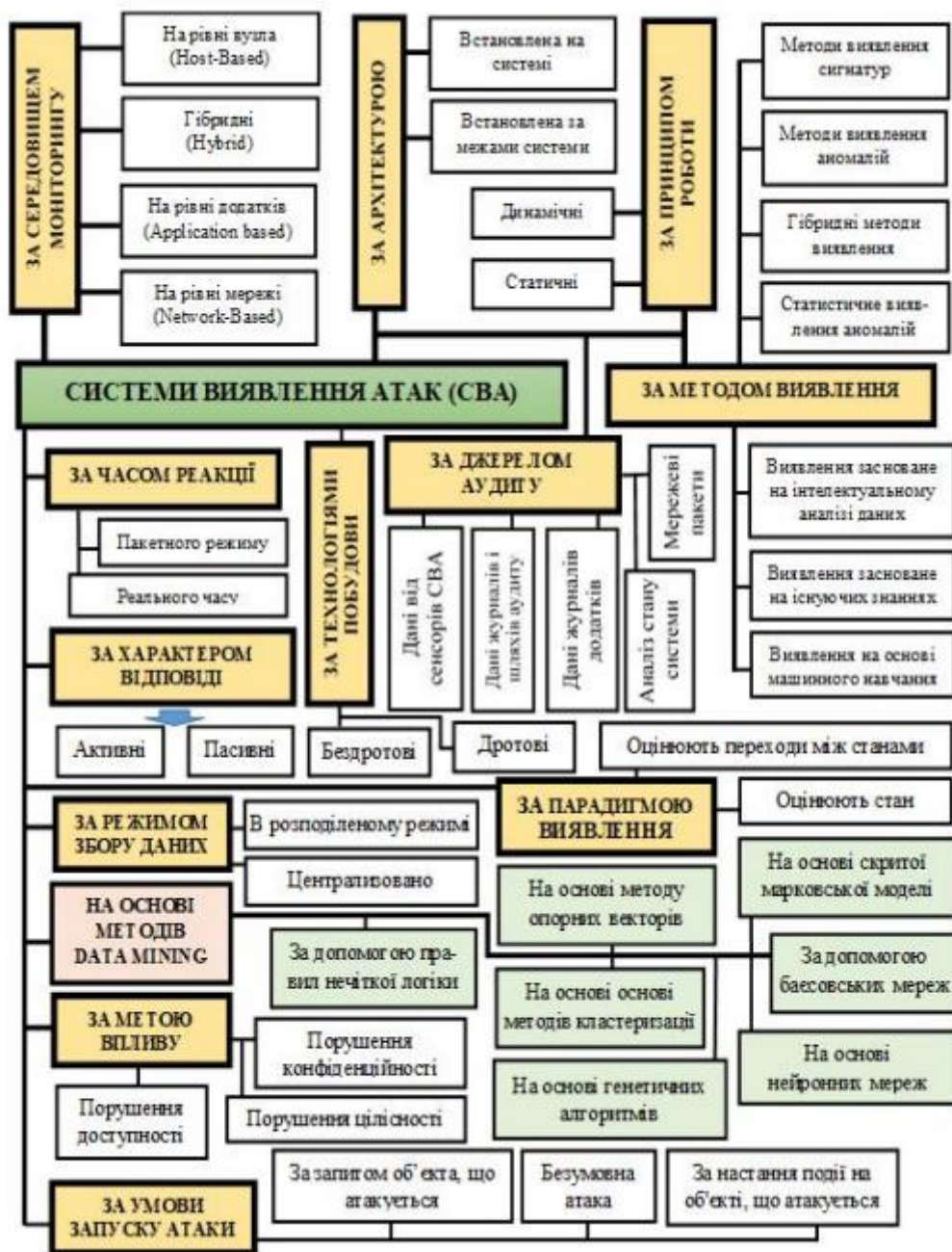
Малюнок 2. Україна в «Національному індексі кібербезпеки» та «Рівні цифрового розвитку»

В умовах війни способи проникнення та несанкціонованого доступу до інформаційної мережі системи публічного управління України підживлюються використанням мережевих технологій, тому безпека інформаційної мережі в публічному управлінні включає, окрім захисту даних та персоналу, захист обладнання та програмного забезпечення, що відображено в політиці мережевої безпеки системи публічного управління. Мережева безпека системи публічного управління формується положеннями відповідної політики, з метою запобігання та контролю за несанкціонованим доступом, неправильним використанням, змінами та відмовами в комп'ютерній локальній мережі [114].

Мережева безпека в системі управління інформаційними ресурсами публічного управління з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану включає в себе: по-перше, дозвіл на доступ до даних в мережі, що надається адміністратором мережі, відповідно до ідентифікатора та паролю користувача, що дозволяє здійснити доступ до інформаційних ресурсів в рамках наданих повноважень; по-друге, комп'ютерні мережі системи публічного управління, що використовуються під час виконання державними службовцями своїх професійних обов'язків, захищені від несанкціонованих втручань через присвоєння їм унікального імені та паролю; по-третє, системи

тестування на проникнення, пентестинг та етичний злом, які оцінюють програми та інформаційні інфраструктури системи публічного управління на вразливість до несанкціонованого доступу до запаролених мережевих ресурсів органу публічного управління [104]. Такі вразливості в управлінні інформацією виникають через неправильну конфігурацію мережі органу публічного управління, незахищений код, недосконалу архітектуру та розкриття конфіденційної інформації. Кожній виявленій вразливості присвоюється місце в рейтингу ризиків, що формується з метою покращення безпеки тестованої системи управління інформацією в органі (системі) публічного управління [53]. Сьогодні для виявлення інформаційних атак послуговуються класифікацією систем виявлення загроз (Малюнок 3 [113]), що дозволяє обирати найкращі рішення для систем захисту інформації в системі публічного управління та досягати вищого рівня інформаційної безпеки в умовах воєнного стану.

Важливим інструментом системи управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану є організація процесу реалізації кризових комунікацій, основою якої є *група швидкого реагування* на рівні органу публічного управління, до якої належать державні службовці, уповноважені говорити від імені органу публічного управління, транслуючи офіційну перевірену інформацію. Ця група має негайно реагувати та здійснювати координацію дій на рівні органу публічного управління, комунікувати з медіа та громадськістю. Група швидкого реагування має аналізувати реакції громадськості, виявляти проблеми в управлінні інформацією та реагувати на них, відстежувати медіа та соціальні мережі [134, с. 89–90]. Група швидкого реагування має диференціювати характер інформаційного впливу (Додаток В), який здійснюється ззовні з метою дестабілізації управлінської системи, розмежовуючи такі його види:

Малюнок 2. Класифікація систем виявлення загроз

По-перше, інформаційна атака, яка є сукупністю декількох короточасних узгоджених за метою та часом інформаційних заходів, спрямованих на втручання у процес функціонування інформаційної інфраструктури органу публічного управління. Інформаційні атаки мають технічний характер та спрямовуються на конкретний інформаційний засіб чи ресурс системи публічного управління [36].

По-друге, інформаційна акція є сукупністю узгоджених та взаємопов'язаних за метою, завданнями, об'єктами та часом заходів інформаційно-психологічного впливу на державних службовців, спрямованих на втручання в процес функціонування інформаційно-комунікаційної системи публічного управління [40]. Вона подібна до інформаційної атаки, але є більш масштабною за тривалістю та психологічним впливом. Основними об'єктами впливу інформаційної акції є державні службовці, які приймають управлінські рішення.

По-третє, інформаційний удар є сукупністю короткострокових узгоджених інформаційних атак і акцій, спрямованих на декілька об'єктів інформаційної інфраструктури системи публічного управління з метою її дезорганізації та виведення з ладу [102]. Інформаційні удари здійснюються з метою отримання інформаційної переваги під час війни, вони мають характер скоординованих масованих короткочасних інформаційних атак, поєднаних із заходами силового впливу.

По-четверте, інформаційна операція є сукупністю узгоджених та взаємопов'язаних за метою та завданнями, об'єктами та часом інформаційних ударів, акцій, атак і заходів, що відповідають ширшому плану дестабілізації системи публічного управління в умовах війни [116]. Їх метою є вплив на морально-психологічний стан вищих посадових осіб в системі публічного управління з метою схилення їх до прийняття рішень та вчинення дій, що не відповідають національним інтересам держави, на яку здійснюється вплив, дезорганізація системи державного управління та системи управління військами, знищення інформаційної інфраструктури. Тривалість інформаційних операцій може бути і декілька тижнів, і декілька місяців, мати як психологічну, так і технічну спрямованість, або поєднувати заходи психологічного та технічного впливу.

По-п'яте, інформаційна кампанія є сукупністю узгоджених і взаємопов'язаних за стратегічною метою, завданнями, місцем та часом інформаційних операцій, ударів, акцій і атак, що здійснюються послідовно та

одночасно за єдиним замислом і планом [38]. Основним об'єктом впливу інформаційної кампанії є держава, тому інформаційна кампанія має тривалий характер.

Залежно від характеру інформаційного впливу, який здійснює росія з метою дестабілізації системи публічного управління України, група швидкого реагування має здійснювати аналіз ризиків на предмет провокацій [131]. Важливою частиною даного процесу є застосування методики прийняття остаточного рішення про наявність/відсутність інформаційної загрози для органу публічного управління та оцінюванні її рівня на основі визначених ознак. Відповідно до даної методики, рівень інформаційної загрози змінюється дискретно від 0 до 1 з кроком 0,25 та має такі значення: (1) низький: від 0 до 0,25; (2) підвищений; від 0,25 до 0,5; (3) високий: від 0,5 до 0,75; (4) критичний: від 0,75 до 1 [138].

Методика аналізу та оцінювання рівня інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану складається з чотирьох етапів, які змістовно передбачають визначення та оцінювання базових показників, які характеризують інформаційні загрози, насамперед: (1) рівня інтенсивності та тривалості негативного та дестабілізуючого інформаційного впливу; (2) джерел інформаційних загроз та масштабу об'єктів впливу, на основі яких обчислюється нормований комплексний показник інформаційних загроз та визначається їх рівень [125].

На першому етапі оцінювання рівня інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану експертним шляхом визначаються напрями деструктивного інформаційного впливу на систему публічного управління. Кількість напрямів та їх наповнення можуть бути різними та залежать від умов в яких здійснюється інформаційний вплив на систему публічного управління.

На другому етапі оцінювання рівня інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану здійснюється

визначення та оцінювання базових показників для кожного напрямку інформаційного впливу за такими показниками:

- перший показник: рівень інтенсивності негативного інформаційного впливу (K), який відображає ступінь інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану за певний період часу. Він визначається як кількісне співвідношення негативних інформаційних повідомлень та загальної кількості повідомлень, що виявлені впродовж певного періоду за одним напрямком;
- другий показник: тривалість негативного інформаційного впливу Km , який відображає період, упродовж якого спостерігається висока активність впливу. З метою спрощення визначення форм протидії інформаційним загрозам для системи публічного управління України в умовах воєнного стану визначають такі періоди тривалості інформаційного впливу: (1) від кількох днів до тижня; (2) від кількох тижнів до кількох місяців; (3) від місяця до кількох місяців; (4) від кількох місяців до кількох років [120];

Коефіцієнт тривалості зовнішнього негативного інформаційного впливу Km обчислюється як залежність, наближена до логарифмічної функції. Вона описується за допомогою рівняння: $Km = x: (x + a)$, де:

x – це тривалість негативного інформаційного впливу, яка виражена в календарних днях;

a – постійний коефіцієнт, який дорівнює 40,56 для періоду від кількох днів до року включно та 19,21 – для періоду більше року [132].

З урахуванням значень постійного коефіцієнта a , це рівняння матиме вигляд, наведений у Таблиці 1.

Таблиця 1

Коефіцієнт тривалості зовнішнього негативного інформаційного впливу

Тривалість негативного інформаційного впливу	Обчислення за формулою
Від кількох днів до року включно	$Km = x: (x + 40,56)$
Більше року	$Km = x: (x + 19,21)$

Джерело: [125].

- третій показник: масштабність об'єктів інформаційного впливу K_0 , який відображає максимально можливу кількість об'єктів, на які спрямовується інформаційний вплив, та визначається засобами експертного оцінювання: (1) одиничний об'єкт інформаційного впливу є особою, яка приймає управлінські та політичні рішення в воєнній сфері; (2) груповий об'єкт інформаційного впливу є сукупністю одиничних об'єктів, які об'єднані цільовою функцією в системі публічного управління та системою зв'язків між посадовими обов'язками; (3) масовий об'єкт впливу є сукупністю одиночних та групових об'єктів, об'єднаних єдиною цільовою функцією та зв'язками між ними [132]. Конкретне числове значення показника K_0 визначається аналітиками системи публічного управління за допомогою експертних методів;
- четвертий показник: поширеність джерела інформаційного впливу K_σ характеризує його якість, відображає охоплення цільової аудиторії та визначається методом експертного оцінювання. Цей показник може мати такі рівні: локальний, регіональний, національний та міжнародний.

На третьому етапі оцінювання рівня інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану визначається узагальнений показник негативного інформаційного впливу, який визначається для кожного його напрямку: $K^H = (K_1 + K_m + K_\sigma + K_0)$: 4, де:

K_1 – рівень інтенсивності негативного інформаційного впливу;

K_m – тривалість негативного інформаційного впливу;

K_σ – поширеність джерела інформаційного;

K_0 – масштабність об'єктів інформаційного впливу.

На четвертому етапі оцінювання інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану здійснюється визначення рівня інформаційних загроз за формулою:

$$Z_k^c = \frac{\sum_{j=1}^N K_j^H}{N},$$

де K – узагальнений показник рівня негативного інформаційного впливу та, розрахований на третьому етапі 3;

N – кількість напрямів інформаційного впливу.

За отриманим результатом обчислень встановлюється рівень інформаційної загрози для системи публічного управління в Україні в умовах воєнного стану: низький, підвищений, високий, критичний.

Отже, формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах воєнного стану вказує на необхідність функціонування в Україні системи забезпечення інформаційної безпеки, здатної централізувати всі процеси виявлення інформаційних загроз та реагування на них, об'єднувати та спрямовувати зусилля всіх рівнів системи публічного управління на протидію деструктивному зовнішньому впливу російського агресора.

Методика аналізу та оцінювання рівня інформаційних загроз для системи публічного управління України в умовах воєнного стану вказує на необхідність систематичного та постійного застосування антикризових технологій управління інформацією, що є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу й співпраці всіх зацікавлених сторін.

3.3. Особливості та перспективи застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні

Європейські антикризові практики управління інформаційними ресурсами концептуально опираються на ідею про те, що забезпечення інформаційної безпеки Об'єднання є важливою функцією Європейського Союзу, що передбачає вироблення організаційно-правових механізмів в сфері інформаційної безпеки. Таке розуміння європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами спричинило планомірне та

контрольоване формування цілісної системи безпеки управлінської інформації на рівні ЄС (Додаток Г).

Забезпечення інформаційної безпеки європейської системи публічного управління ґрунтується на принципах антикризових практик управління інформаційними ресурсами, до яких в Європейському Союзі відносять, по-перше, принцип системності, відповідно до якого, захисні заходи мають спрямовуватися на ліквідацію інформаційних загроз, опиратися на сформовані засоби захисту управлінської інформації та використовувати канали закритого доступу в кризових умовах. По-друге, це принцип міцності, яким встановлено правила та норми забезпечення інформаційної безпеки системи публічного управління на всіх її рівнях. По-третє, це принцип багаторівневого захисту управлінської інформації, який орієнтує на стандартизацію меж захисту інформаційної системи публічного управління, які є послідовно розташованими зонами безпеки, основна з яких перебуває всередині системи. По-четверте, це принцип неперервності, відповідно до якого, функціонування системи інформаційної безпеки має бути неперервним. По-п'яте, це принцип розсудливості, яким визначається адекватність в застосуванні захисних заходів та їх відповідність рівню небезпеки [126].

Відповідно, основними заходами із забезпечення ефективної діяльності в сфері управління інформаційною безпекою Європейського Союзу, на офіційному рівні були визначені: (1) розробка системи показників оцінки ефективності системи захисту інформаційної безпеки; (2) моніторинг та ідентифікація дестабілізуючих факторів та загроз для управлінської інформації; (3) організація та підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень щодо забезпечення інформаційної безпеки публічних управлінських систем; (4) розробка нормативно-правової бази; (5) протистояння загрозам гібридної війни [144, с. 114].

На сьогодні застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні, насамперед, має розгортатися в царині опанування моделі управління даними, де ЄС керується двома Регламентами:

Регламент (ЄС) 2019/1024 [130] та Регламент (ЄС) 2022/868 [143]. Ці два законодавчі акти вдосконалюють підходи до управління даними й визначають тенденції подальшого розвитку управління інформацією. Запровадження Регламенту (ЄС) 2019/1024 [130] спрямовувалося на сприяння використанню інформації системи публічного управління та державного сектору. Регламент (ЄС) 2022/868 мав на меті створення комплексної та взаємоузгодженої правової основи для управління даними в ЄС.

Відповідно до Ст. 1 Регламенту (ЄС) 2018/1807 [142], даний документ мав на меті забезпечити в ЄС вільний рух даних, відмінних від персональних, шляхом встановлення правил, які стосуються вимог до локалізації даних, їх доступності для компетентних органів та перенесення для професійних користувачів. Положення преамбули Регламенту (ЄС) 2018/1807 [142] засвідчують, що метою його ухвалення є сприяння вільному, зокрема й транскордонному, руху даних та розвитку сфери повторного використання даних. Він вимагав від органів публічного управління зробити доступними певні типи даних для повторного використання (наприклад, ті, що пов'язані з характеристиками навколишнього середовища, транспорту, соціального розвитку). Регламент також встановив правила для повторного використання даних: необхідність вказувати джерело даних; надавати дані у форматі, придатному для машинного зчитування.

Регламент (ЄС) 2022/868 [143] сформував на рівні ЄС правові основи для полегшення повторного використання даних сфери публічного управління та створення єдиного ринку з надання послуг посередництва засобами повторного використання даних та їх обробки. Очікується, що Регламент (ЄС) 2022/868 покращить якість потоку особистих та неособистих даних в ЄС та сприятиме розвитку системи публічного управління, яка потребує значної кількості даних. Регламент (ЄС) 2022/868 охоплює досить широке коло питань, які пов'язані з управлінням даними, включаючи кодекси поведінки для обміну даними, створення посередників даних та розвиток спільних просторів даних.

Однією з ключових відмінностей між Регламентом (ЄС) 2019/1024 [130] та Регламентом (ЄС) 2022/868 [143] є сфера їх дії: Регламент (ЄС) 2019/1024 стосується використання та повторного використання інформації сфери публічного управління, тоді як Регламент (ЄС) 2022/868 має ширший простір для застосування, який охоплює всі існуючі типи даних. Обидва регламенти спрямовані на забезпечення та сприяння вільного руху даних в державах-членах ЄС, однак якщо Регламент (ЄС) 2019/1024 робить через сприяння використанню й повторному використанню інформації системи публічного управління, то Регламент (ЄС) 2022/868 встановлює правові рамки для простору обміну даними з метою стимулювання інновацій та створення нових можливостей для бізнесу і приватних осіб. Основною спільною характеристикою регламентів є їх спрямованість на захист даних, тобто використання даних у такий спосіб, який є безпечним, захищеним та заснованим на праві на приватне життя. Саме тому, регламенти містять вказівки щодо компетенцій інститутів публічного управління в сфері використання та поширення даних та запроваджують інструменти моніторингу і контролю якості захисту даних та управління інформаційними ресурсами.

Важливо деталізувати правові новели, що стосуються управління даними та інформацією, визначеними у Регламенті (ЄС) 2018/1807 [142] та Регламенті (ЄС) 2022/868 [143]. Зокрема, Регламент (ЄС) 2018/1807 [142]: (1) запровадив: принципи вільного руху неперсональних даних в межах ЄС, за винятком випадків, коли обмеження чи заборона виправдані міркуваннями безпеки; (2) сприяв розробці кодексів дій в сфері управління інформацією та даними на рівні ЄС; (3) заборонив встановлення обмежень в державах-членах ЄС щодо локалізації даних в межах однієї держави та скасував вже встановлені обмеження, що не мали належного обґрунтування; (4) забезпечив створення контактних пунктів у державах-членах ЄС, які взаємодіють між собою та Єврокомісією щодо управління інформацією та даними; (5) запровадив моніторингові інструменти імплементації положень Регламенту у вигляді звіту Єврокомісії. Регламент (ЄС) 2022/868 [143]: (1) запровадив регулювання послуг

з повторного використання даних на принципах недискримінаційності, прозорості та відсутності обмежень конкуренції й розвитку; (2) сприяв організації даних, які знаходяться в розпорядженні органів публічного управління, але мають часткові обмеження на доступ з метою захисту прав громадян; (3) запровадив механізм повторного використання даних та інформації з використанням захищеного середовища їх опрацювання, яке контролюється та забезпечується органом публічного управління; (4) створив єдиний пункт доступу до інформації та даних з міжгалузевою сферою компетенції, який функціонує як інтерфейс для користувачів, які прагнуть повторно використовувати дані; (5) сприяв розробці правової основи для створення консолідованої інформації та даних й обміну ними; (6) забезпечив створення компетентних та незалежних органів контролю за постачальниками посередницьких послуг з передачі даних.

В національному законодавстві України вже відбулася часткова імплементація положень Регламенту (ЄС) 2018/1807 [142] та Регламенту (ЄС) 2022/868 [143]. На сьогодні нормативна база в Україні, що регулює інформаційні відносини та процес управління ними, є комплексною та розгалуженою в частині поширення та використання даних у цифровому форматі. Використані підходи не завжди тотожні системі та логіці регулювання в ЄС, але розбіжностей не так багато. Українське національне законодавство в сфері даних включає закони і підзаконні акти, якими регулюються інформаційні відносини, доступ до публічної інформації та здійснюється регулювання відкритих даних, даних реєстрів та особливості їх ведення. Порівняно з європейським регулюванням, українське національне законодавство містить низку положень та норм, що позначені спрощеним механізмом отримання доступу до інформації, що зчитується машинно й наділяє більшим обсягом прав користувача даними, покладаючи на розпорядників таких даних зобов'язання для їх дотримання. Натомість, європейські практики регуляції покладаються на більш чіткі правила та межі саме в сфері відносин з обробки машинозчитуваних даних.

Оцінюючи співвідношення норм Регламенту (ЄС) 2022/868 [143] та українського національного законодавства, варто звернути увагу на те, що його положення більшою мірою спрямовані на формування відносин управління інформацією в публічному управлінні та не повною мірою імплементовані в усіх державах-членах ЄС. Норми Регламенту (ЄС) 2022/868 [143] варто сприймати як орієнтир для розвитку українського національного законодавства у сфері обробки та обміну даними й розумінні норм, що встановлюють порядок захисту даних в системі публічного управління.

Національне законодавство України не містить колізій щодо норм Регламенту (ЄС) 2022/868 [143], але потребує узгодження питання про стягнення оплати за обробку даних, що збираються органами публічного управління. Українське законодавство допускає стягнення оплати за отримання копій тих документів, що надаються як відповідь на інформаційні запити. Відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону України «Про публічні електронні реєстри» [91], використання реєстрової інформації в порядку спеціального доступу здійснюється на платній основі, окрім тих випадків, які визначені законом чи іншими законодавчими актами, згідно з якими створено реєстр. Зазначене не створює протиріч з нормами європейського регулювання та не перешкоджає здійсненню права на вільний й безоплатний доступ до наборів відкритих даних, що передбачено ст. 101 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [67]. Але варто враховувати, що Регламент (ЄС) 2022/868 [143] запроваджує можливість платної обробки даних, що збирають органи публічного управління, з метою захисту персональних даних та забезпечення доступності більшого обсягу достовірних і офіційних даних для громадян.

З позицій розробників Регламенту (ЄС) 2022/868 [143] такий підхід вважається справедливим, про що йдеться в преамбулі: «Органи публічного сектору повинні мати можливість стягувати плату за повторне використання даних, але також повинні мати можливість дозволяти повторне використання зі знижкою або безкоштовно, наприклад, для певних категорій повторного використання, таких як некомерційне повторне використання для цілей

наукових досліджень або повторне використання малими та середніми підприємствами, новоствореними підприємствами, громадянським суспільством та освітніми установами, щоб забезпечити стимули для такого повторного використання <...> така плата має бути прозорою, недискримінаційною, обмежуватися необхідними понесеними витратами і не повинна обмежувати конкуренцію» [143]. Тому, для забезпечення збалансованого та недискримінаційного підходу, уникнення недобросовісної конкуренції в сфері обробки даних у законодавстві України необхідно закріпити заборону на укладення ексклюзивних угод, що відповідає нормам ст. 4 Регламенту (ЄС) 2022/868 [143].

Аналізуючи положення європейських регламентів управління інформацією та даними, слід звернути увагу на необхідність дотримання термінології, за допомогою якої визначають дані на рівні ЄС та на національному рівні держав-членів. Відповідно, в українському законодавстві, яким регулюються ці процеси, необхідно здійснити ревізію та узгодити визначення персональних та неперсональних даних, процесу обробки даних в окремих нормах законів України. Це сприятиме запобіганню виникнення колізій в застосуванні законодавчих норм.

Потребують деталізації питання створення й компетенції органів, що уповноважені здійснювати заходи з імплементації європейських норм і положень регламентів, контролю й моніторингу за їх виконанням. Регламент (ЄС) 2018/1807 [142] передбачає створення в кожній державі-члені ЄС єдиного контакт-пункту [142], через який подаватимуться запити про доступ до даних інших країн з детальним поясненням причин та правових підстав для його отримання. На сьогодні, повноваження щодо опрацювання міждержавних запитів з доступу до даних розпорядників, в Україні може виконувати Міністерство цифрової трансформації без покладення на нього функцій з накладання санкцій. Водночас, розбудова системи управління обігу даних в публічному управлінні може передбачати створення нового контролюючого органу в інформаційній сфері, що об'єднуватиме повноваження в сфері захисту

персональних даних та доступу до інформації. Регламентом (ЄС) 2022/868 [143] передбачено створення Єдиного інформаційного пункту, що діятиме як інтерфейс для вторинних користувачів, які прагнуть повторно використовувати дані. Функції органів з питань посередницьких послуг щодо передачі даних та компетентних органів у питаннях реєстрації інституцій та організацій з обміну даними може виконувати один орган публічного управління.

Сформований досвід європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами вказує на те, що кожна з них прокладається на стратегію управління інформацією, тобто методику або план покращення управління інформацією, зокрема її створення, збору, введення, обробки, циркуляції та зберігання [103]. Тобто, стратегія управління інформацією має покращити здатність інформаційної інфраструктури системи публічного управління пов'язувати, обмінюватися та структурувати інформацію в її межах. Стратегії управління інформаційними ресурсами в публічній сфері не повинні бути залежними від технологій, також вони мають передбачати інтеграцію інформації в масштабах всієї системи публічного управління та не обмежуватися функціональним фокусом.

На сьогодні для України є актуальним опертя на успішні стратегії управління інформаційними ресурсами, які були використані в просторі публічного управління ЄС:

По-перше, це *стратегія управління даними в системі публічного управління*, яка спрямована на управління окремими фактами (тип матеріалу, дата або розмір) з метою використання їх як основи для висновків, обчислень та аналізу. Метою стратегії є розробка повністю інтегрованої системи даних, що об'єднує і зберігає всі існуючі ресурси даних; дозволяє збирати нові й модифіковані дані і робити їх доступними для всіх користувачів одразу після входу до інформаційної системи; розширює можливості користувачів в частині обробки даних. На сьогодні в ЄС для таких цілей використовується ресурс Notion, на якому можуть зберігатись, додаватись і редагуватись будь-які дані проєкту кожним членом проєктної групи, може надаватись доступ іншим

особам (стейкхолдерам) без можливості редагування. Цей додаток активно використовується для управління інформацією в процесі організації комунікації між зацікавленими сторонами в процесі вироблення політики ЄС.

По-друге, це стратегія *управління документами* в публічному управлінні, яка технологічно є процесом управління відформатованим збором даних, як то креслення, службові записки, замовлення на закупівлю, контракти, які будуть використовуватися для бізнес-транзакцій. Метою стратегії управління документами є розробка повністю інтегрованої документної системи, що: (1) об'єднує і зберігає всі існуючі документні ресурси системи публічного управління та їхні компоненти; (2) розширює можливості користувачів обробляти задокументовану інформацію; (3) дозволяє реєструвати нові документи та робити їх доступними одразу для всіх користувачів після їх входу до інформаційної системи; (4) розповсюджує всі нові дані та документи, що містять змінені елементи даних чи зазнали впливу [137]. Найкращим ресурсом для реалізації цієї стратегії є GoogleDocs, що дозволяє зберігати всі документи в одному місці та надавати можливість переглядати та редагувати їх будь коли з будь якого пристрою.

По-третє, це стратегія обміну інформацією в публічному управлінні, яка спрямована на формування можливості ділитися інформацією та інтерпретаціями інформації [136]. Метою стратегії обміну інформацією є розробка взаємопов'язаної інформаційної системи, здатної забезпечувати: негайний доступ до оновленої інформації для зацікавленого суб'єкта в будь-який час в будь-якому місці; миттєве переміщення від одного місця, користувача або носія до іншого. Традиційно, з цією метою використовується існуюча система месенджерів.

На нашу думку, найбільш перспективним для України є застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами, які об'єднані в ЄС в модель Security Information and Events Management (далі – SIEM-система), спрямованої на виявлення загроз та розробку контрзаходів для забезпечення необхідного рівня захисту інформаційної інфраструктури системи

публічного управління. Зміст SIEM-системи полягає в оперативному збиранні, збереженні й аналітичній обробці даних про безпекові події, що першочергово формуються і фіксуються в системних журналах апаратних та програмних елементів інформаційної системи публічного управління, а також формують інформаційні інфраструктури органів публічного управління: сервери, маршрутизатори, робочі станції, системи управління базами даних, мережеві екрани, системи виявлення атак, антивірусні засоби [127].

Метою функціонування SIEM-систем є запобігання підвищеному рівню інформаційної безпеки в інформаційно-комунікаційній інфраструктурі європейської системи публічного управління шляхом створення можливості маніпулювати безпековою інформацією та здійснювати проактивне управління в режимі реального часу. Проактивне управління ґрунтується на: (1) автоматичних механізмах, що використовують інформацію про історію аналізованих мережевих подій та прогнозують майбутні події; (2) автоматичному налаштуванні параметрів моніторингу подій відповідно до поточного стану інформаційної системи органів публічного управління.

Для досягнення цієї мети, SIEM-система в публічному управлінні має вирішувати такі завдання: збір, обробку та аналіз подій безпеки, що надходять в систему з безлічі джерел; виявлення атак і порушень політик безпеки в режимі реального часу; оперативну оцінку захищеності інформаційних, комунікаційних та інших критично важливих інформаційних ресурсів системи публічного управління; аналіз та управління ризиками безпеки системи публічного управління; проведення розслідувань інцидентів; виявлення розбіжностей з внутрішніми політиками безпеки; прийняття ефективних управлінських рішень із захисту інформації; формування звітних документів [136]. Основними вихідними даними, на які опирається SIEM-система для вирішення наведених завдань, є записи журналів (logs), що мають назву *події безпеки*, якими протоколюють події для інформаційної системи публічного управління. *Події безпеки* відображають дії користувачів та програм, що можуть потенційно вплинути на безпеку системи публічного управління. В

загальній множині подій безпеки SIEM-система має знаходити такі, що засвідчують атаки чи інші небажані дії для системи публічного управління.

Європейська SIEM-система має таку архітектуру: агенти – сховище даних – сервер додатків. Вона розгортається поверх інформаційної інфраструктури системи публічного управління, що захищається. Агенти виконують функцію збору *подій безпеки*, здійснюють їх початкову обробку і фільтрацію. Зібрана та відфільтрована інформація надходить до сховища даних (репозиторій), де зберігається з метою подальшого використання та аналізу сервером додатків. Сервер додатків виконує основні функції захисту інформації – аналізує інформацію, що зберігається в сховищі даних, і трансформує її для розробки управлінських рішень із захисту інформації.

Отже, SIEM-система має три архітектурні рівні її побудови: (1) збирання даних; (2) управління даними; (3) аналіз даних [146]. На першому рівні архітектури здійснюється збирання даних з різних типів джерел: файлові сервери, Windows-сервери, сервери баз даних, мережеві екрани, робочі станції, системи протидії атакам, антивірусні програми [133]. На другому рівні відбувається управління даними про *події безпеки*, що зберігаються в репозиторії та видаються на запит моделей аналізу даних. Результати обробки інформації в SIEM-системі, що одержують на третьому рівні, є звіти, оперативна кореляція даних про події та попередження, що розробляються в режимі online та передаються е-поштою [121].

Актуальність SIEM-системи для управління інформаційними ресурсами системи публічного управління в умовах воєнного стану в Україні актуальна тому, що поєднує функції двох класів, які належать до систем моніторингу та управління безпекою інформації: клас SIM (Security Information Management) та клас SEM (Security Event Management). Функціями SIM-системи є збирання, зберігання і аналіз записів журналів та формування звітності, тоді як функціями SEM-систем є моніторинг подій безпеки в реальному часі та виявлення і реагування на факти небезпеки. Реалізація цих функцій у SIEM-системі є основою для фільтрації, класифікації, агрегації, кореляції та пріоритезації подій

та генерації звітів та попереджень про небезпеки. Оновлена SIEM-система, що використовується для управління інформацією в європейському просторі публічного управління також здійснює нормалізацію, аналіз подій, інцидентів та їх наслідків, приймає рішення та візуалізує їх [122].

Здійснений аналіз застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні вказує на необхідність імплементації положень регламентів (ЄС) 2018/1807 [142] та 2022/868 [143] до національного правового поля, що викликане не тільки вимогами європейської інтеграції України, а і викликами сучасних цифрових трансформацій сфери публічного управління. Формування системи нових відносин у сфері інформації та цифрових даних потребує збалансованого й недискримінаційного врегулювання, спрямованого на захист приватних даних, не створюючи при цьому перешкод для розвитку технічного забезпечення системи публічного управління. На сьогодні система публічного управління України потребує: по-перше, розробки та затвердження Дорожньої карти, що міститиме покроковий план дій узгодження національного законодавства з вимогами регламентами ЄС; по-друге, призначення державного органу публічного управління, відповідального за формування політики в сфері управління та захисту даних та інформації; по-третє, створити робочу групу з розробки проєктів законів, що спрямовані на гармонізацію законодавства України з вимогами регламентів ЄС та інших правових актів у сфері управління даними в сфері публічного управління.

Також доречним буде формування та адаптація моделі управління інформацією в системі публічного управління як поетапного процесу організації, планування та ухвалення управлінських рішень щодо збирання, зберігання, аналізу та застосування інформації та даних. На нашу думку, основою такої моделі є обов'язкова автоматизація робочих місць державних службовців на всіх рівнях публічного управління та опертя на технології, що дозволять її реалізувати: (1) підтримка прийняття управлінських рішень (Decision support); (2) аналіз інформації та даних (Data mining, Text mining,

Video mining тощо), що виявляють закономірності у великих масивах даних; (3) управління документообігом в системі публічного управління (Document management), що здійснює зберігання, розмітку, публікацію, архівацію, індексування текстових документів; (4) мережеві технології (Internet та Intranet); (5) корпоративні портали. Перспективою є й застосування в публічному управлінні програмних комплексів штучного інтелекту, що дозволяють вирішувати складні завдання.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження особливостей державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні, крізь призму характеристики основних методологічних підходів до аналізу державної інформаційної політики та теоретичних засад дослідження інформаційних ресурсів держави, дослідження основних етапів формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами та еволюції нормативно-правового регулювання в цій сфері, аналізу інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні, вивчення особливостей реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні в умовах воєнного стану та визначення перспектив застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні, дозволило зробити такі висновки.

Вивчення основних методологічних підходів до аналізу державної інформаційної політики вказує на те, що в сучасній науці державного управління сформовані різні підходи до розуміння суті поняття *інформаційна політика*, що спричиняє варіативність визначення її основних цілей та напрямів. Найбільш поширеною науковою позицією є та, що визначає державну інформаційну політику як сукупність напрямів діяльності держави в інформаційній сфері, що ґрунтуються на нормативно-правовій базі та передбачають посилення інформаційної безпеки держави, суспільства, особи, мають внутрішню та зовнішню спрямованість.

На методологічному рівні доведено, що об'єктами державної інформаційної політики може бути особистість, суспільство та держава, а завданнями – забезпечення прав та інтересів особистості, суспільства та держави в інформаційній сфері. Окремі науковці до об'єктів державної інформаційної політики відносять національну інформаційну сферу, що має структуру, в якій базовими елементами є інформаційна інфраструктура, та інформаційні ресурси.

В сучасній науці державного управління концептуально обґрунтовано, що державна інформаційна політика має спрямовуватися на вирішення таких завдань: по-перше, формування національного інформаційного простору та розвиток інформаційної інфраструктури; по-друге, забезпечення інформаційної безпеки на рівні особи, суспільства, держави та безпеки інформації, шляхом її захисту від несанкціонованого використання, спотворення та захисту; по-третє, створення умов для інтеграції України до світової інформаційної спільноти; по-четверте, формування інформаційного ринку; по-п'яте, формування свідомості людини, здатної протистояти дезінформаційним впливам, що набуває особливого значення в умовах російсько-української війни.

Аналіз теоретичних засад дослідження інформаційних ресурсів держави вказує, що система інформаційних ресурсів є відкрито системою, зміст та елементи якої трансформується під впливом зовнішніх факторів та внаслідок зміни співвідношення елементів в рамках самої інформаційної системи. В сучасній науці державного управління доведено, що інформаційні ресурси держави є системною єдністю впорядкованої у межах певного носія інформації з середовищем її формування, накопичення та розвитку, а також засобами, технологіями її зберігання, використання та передачі. Інформаційні ресурси належать конкретному суб'єкту, мають споживчу вартість, є невичерпними за своїми обсягами та характеризуються динамічністю змін властивостей, тобто розвитку.

Дослідження основних етапів формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами та еволюції нормативно-правового регулювання в цій сфері засвідчує, що державна політика в сфері управління інформаційними ресурсами орієнтована на забезпечення стратегічних орієнтирів України в інформаційній сфері та управління цією сферою на рівні нормативно-правового та інституційного регулювання з метою реалізації конституційних прав громадян, зміцнення інформаційної безпеки держави та сприяння інтеграції у світовий інформаційний простір. Аналіз особливостей формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами

дозволив здійснити її періодизацію, відповідно до якої визначено чотири етапи: етап трансформації принципів управління інформаційними ресурсами держави (1991–1999 рр.); етап інформатизації системи публічного управління (2000–2009 рр.); етап інституціоналізації електронного урядування (2010–2018 рр.); етап цифровізації інформаційного простору (2019–до тепер).

Визначені етапи різняться за змістом нормативно-правового та інституційного забезпечення функціонування інформаційної сфери, кількістю та першорядністю суб'єктів інформаційних відносин, цілями і завданнями тощо, а також мірою та засобами впливу на формування інформаційної відкритості органів влади та управління. Поглиблений аналіз основних етапів формування державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами дозволяє резюмувати, що в процесі інформаційного розвитку України за роки незалежності намітилися як позитивні, так і негативні тенденції.

Нормативно-правове забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами включає систему нормативно-правових актів та інших джерел права, які регламентують відносини в інформаційній сфері. Дослідження еволюції нормативно-правового регулювання державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами здійснено шляхом аналізу нормативно-правових актів, що врегульовують проблеми забезпечення інформаційної відкритості органів влади та управління, гарантують доступ громадян до інформації, забезпечуючи таким чином їх інформаційні свободи та задовольняючи інформаційні потреби. Національне законодавство містить чималий масив нормативно-правових актів, норми яких регулюють (безпосередньо чи опосередковано) діяльність в сфері управління інформаційними ресурсами. Нормативно-правове забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами охоплює практично всі сфери інформаційного простору та інформаційних відносин. Основоположні засади державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, принципи та вектори її реалізації закріплено у Конституції України, Законах України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про

Національну програму інформатизації», «Про захист персональних даних», «Про медіа», «Про звернення громадян», «Про державну таємницю», «Про запобігання корупції», «Про науково-технічну інформацію», постановах Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових актах.

Аналіз нормативно-правового забезпечення державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, дозволяє констатувати, що для національної практики нормотворення характерною є ситуація, відповідно до якої спочатку розробляються нормативні/підзаконні акти та розпорядчі документи, які регулюють окремі дискретні сфери інформаційних відносин, а потім окремі з них змінюються законодавцем у процесі актуалізації потреб розробки та втілення концептуальних державних документів.

Дослідження інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні засвідчує, що національна практика формування й реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами впродовж тривалого часу поступального розвитку українського суспільства зазнавала та зазнає значних перетворень і трансформацій. Загалом, інституційне забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики представлено відповідними інституціями, які формують та реалізують державну інформаційну політику в Україні. Інституційна архітектура управління в сфері державної інформаційної політики в Україні представлена на рівні органів законодавчої та виконавчої влади, з відповідним розподілом функціональних і контролюючих повноважень. Окрім того, невід'ємним складником інституційного забезпечення управління в сфері державної інформаційної політики в Україні є структурні підрозділи, що функціонують на рівні національних, регіональних і локальних органів державної влади та управління та відповідають за реалізацію політики в сфері управління інформаційними ресурсами.

Таким чином, інституційне середовище управління в сфері державної інформаційної політики в Україні за своєю природою є ієрархічно неоднорідним та, відповідно, включає інституції, які не тільки реалізують

державну інформаційну політику України, а й мають право на її формування, інституції, які покликані таку політику реалізовувати та інституції, що забезпечують контроль за реалізацією державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами. Національна модель інституційного середовища державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами, що сформувалася впродовж років незалежності України, з одного боку, характеризується єдиним загальним спрямуванням за функціональною ознакою, з іншого – розподіляється з урахуванням специфіки її складових на окремі сфери з визначенням певного суб'єкта державного регулювання, функціональні повноваження кожного з яких, однак, є досить широкими й інколи дублюються.

В умовах російської агресії в Україні інформаційна складова публічного управління стала одним з пріоритетних об'єктів для кібератак з боку агресора, тому перед системою публічного управління України постало нагальне завдання формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам росії в умовах воєнного стану. Такими інструментами є системи кризових комунікацій органу публічного управління, виявлення загроз для системи публічного управління та організації процесу реалізації кризових комунікацій. Ефективність реалізації державної політики в сфері управління інформаційними ресурсами в Україні в умовах воєнного стану передбачає належне правове регулювання спрямоване на забезпечення збереження цілісності даних в системі публічного управління, їх доступності, конфіденційності та достовірності. В умовах правового режиму воєнного стану запровадження обмежень щодо інформації та даних системи публічного управління опирається на оцінку ризиків для системи публічного управління, громадян та провайдерів. Загалом формування системи інструментів управління інформаційними ресурсами з метою протидії інформаційним атакам в умовах протидії агресору вказує на необхідність функціонування в Україні системи забезпечення інформаційної безпеки, здатної централізувати всі процеси виявлення інформаційних загроз та

реагування на них, об'єднувати та спрямовувати зусилля всіх рівнів системи публічного управління на протидію деструктивному зовнішньому впливу російського агресора.

Сформований досвід європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами вказує на те, що кожна з них прокладається на стратегію управління інформацією. Визначаючи перспективи застосування європейських антикризових практик управління інформаційними ресурсами в Україні вкажемо на необхідність імплементації положень регламентів (ЄС) 2018/1807 та 2022/868 до національного правового поля, що викликано не тільки вимогами євроінтеграційного поступу України, а і викликами сучасних цифрових трансформацій сфери публічного управління. Формування системи нових відносин у сфері інформації та цифрових даних потребує також збалансованого й недискримінаційного врегулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право : підручник / (Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Богуцький В.В. та ін.); за аг. ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право, 2010.
2. Амосов О.Ю. Моделі публічного адміністрування (архетипова парадигма). *Публічне управління: теорія та практика*. Спец. випуск. 2013. С. 6—13.
3. Базові поняття. Інформація та документація. Терміни та визначення: ДСТУ 2392-94 / (упорядкув. Держстандарт України). Київ: Держстандарт України, 1994. 54 с.
4. Бакуменко В.Д., Кравченко С.О. Методологія системних досліджень в державному управлінні. Київ: ВПЦ АМУ, 2011. 116 с.
5. Безверхнюк Т.М. Ресурси регіонального розвитку: визначення та підхід до класифікації. *Актуальні проблеми державного управління*. Зб. наук. праць. Дніпроп. рег-й ін-т держ. упр. Дніпропетровськ, 2006. Вип. 1 (23).
6. Бржезьська З. Інформаційні війни: проблеми, загрози та протидія. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. Т. 3. № 3. С. 88—96.
7. Васіна А. Ю. Інституалізація у державному управлінні. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Презид. України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : *Методол. держ. упр. / наук.-ред. колег. : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) [та ін.]*. С. 202—204.
8. Виноградова Г. В. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні. К.: Юстиніан, 2006. 176 с.
9. Воротін В., Коваль О. Проданик В. Організаційно-правове та ресурсне забезпечення системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні. *Механізми державного управління*. 2021. Том 3 № 84.
10. Дем'янчук О. П. Публічна політика в системі управління суспільним життям. *Система розробки та здійснення публічних політик в Україні / За заг. редакцією О. П. Дем'янчука*. К.: Вид-во «Факт». С. 5—21.
11. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади. навч. посіб. / Академія правових наук України. Київський регіональний центр; Українська Академія держ. управління при Президентові України. Кафедра держ. управління і менеджменту; Хмельницький ін-т регіонального управління та права; Н.Р. Нижник (заг. ред.), В. М. Олуйко (заг. ред.) Львів: Видавництво «Львівська політехніка», 2002. 352 с.
12. Державне управління. Словн.-довід. / Уклад.: В.Д. Бакуменко; За заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. К.: Вид-во УАДУ, 2002.

13. Державне управління: підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. К.; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
14. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану (назва у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.2022 р. № 364) № 209 від 6 березня 2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220209?an=29>
15. Деякі питання забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів: Постанова Кабінету міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1500. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-zabezpechennia-funktsionuvannia-derzhavnykh-informatsiinykh-t301222>
16. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету міністрів України від 12 березня 2022 р. № 263. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacijno-komunikacijnih-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-reyestriv-v-umovah-voyennogo-stanu-263>
17. Деякі питання оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану: Постанова Кабінету міністрів України від 29 червня 2004 р. № 812. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2004-%D0%BF#Text>
18. Дегтяр А.О. Державно-управлінські рішення: Інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення: [Моногр.]. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2004.
19. Довгань О.Д. Інформаційні ресурси: національні та державні, зміст, поняття. *Інформація і право*. 2015. №3. С. 85–91.
20. Дрешпак В. Періоди розвитку державної інформаційної політики України: зміст і хронологічні межі. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 1. С. 3–14
21. Дрешпак В. Становлення державної інформаційної політики України: зміст і хронологічні межі основних періодів. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 4. С. 3–13
22. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: Монографія. К.: Генеза, 2004. 208 с.

23. Дуцик Д. Роль засобів масової інформації у забезпеченні прав та свобод громадян у демократичному суспільстві : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2004, 19 с.
24. Електронні вісті. URL: <http://elvisti.com/>
25. Зозуля О. С. Інституційна система державного управління інформаційною безпекою України: сучасний стан та шляхи удосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 6. С. 147–153
26. Іваннікова М.К. Шляхи введення у науковий обіг інформаційних ресурсів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. 2009. Вип. 24.
27. Іванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/philo/05ijmiru.pdf>.
28. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. *Наукове видання*. Житомир: АСА, 2001.
29. Ільганаєва В. Інституалізація соціально-комунікаційної сфери суспільства. Освіта регіону. *Політологія, психологія, комунікації* : укр. наук. журн. 2008. № 1–2. С. 148–153
30. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики. Моногр. Калюжний Р.А., Шамрай В.О., Швець М.Я., Гавловський В.Д., Гуцалюк М.В., Ковпак Р.Л., Цимбалюк В.С., Яцишин Ю.В., Ластовецький А.С. / За заг. ред. Р.А. Калюжного та В.О. Шамрая. Київ, 2002.
31. Кабінет Міністрів України. Вимоги до захисту інформації в інформаційних системах у воєнний час: роз'яснення Держспецзв'язку. <https://www.kmu.gov.ua/news/vymohy-do-zakhystu-informatsii-v-informatsiinykh-systemakh-u-voiennyi-chas-roziasnennia-derzhspetsviazku>
32. Карпенко В. О. Інформаційна політика та безпека. К.: Нора-Друк, 2006.
33. Коваль О., Шинкарьов А. Напрями правової модернізації ресурсного забезпечення системи публічного управління та місцевого самоврядування в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Публічне управління і адмініструванн. 2021. № 4 (74).
34. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

- 35.Кормич Б.А. Інформаційне право : підручник. Харків : Бурун і К, 2011. 333 с.
URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7911/Kormych_Inf_pr.pdf?sequence=1.
- 36.Косошов О. М., Сірик А. О. Моделювання процесу оцінювання інформаційної безпеки на основі експертних висновків . *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2016. № 2 (26). С 39-43.
- 37.Кузнецов Е.А. Методологія професіоналізації управлінської діяльності в Україні. Монографія. Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2017. 382 с.
- 38.Левченко О. В. Класифікація інформаційної зброї за засобами ведення інформаційної боротьби. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Київ : НУОУ, 2014. № 2 (20). С. 142-146.
- 39.Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика: Монографія. К., 2000. 368 с.
- 40.Малик Я. Й. Інформаційна безпека України: стан та перспективи розвитку. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44. С. 13-20.
- 41.Мастяниця Й.У. Інформаційні ресурси України: проблеми державного управління: Моногр. / Й.У. Мастяниця, О.В. Соснін, Л.Є. Шиманський; за заг. ред. О.В. Сосніна; Нац. ін-т стратегічних досл. К.: НІСД, 2002.
- 42.Медвідь Ф., Гордієнко М. Феномен «помаранчевої революції» в контексті розбудови громадянського суспільства. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8685/06-Medvid.pdf?sequence=1>
- 43.Методологія державного управління: Слов.-довід. / Уклад.: В.Д. Бакуменко (кер. автор. кол.), Д.О. Безносенко, С.В. Бутівченко, Л.М. Гогіна та ін., за заг ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. К.: Вид-во: НАДУ,2004.
- 44.Мороз В. Інформаційний ресурс як об'єкт державного управління: зміст, принципи та характеристика системи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1547>.
- 45.Мохова Ю.Л., Луцька А.І. Сутність та головні напрями державної інформаційної політики України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2018. № 12. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/12_2018/27.pdf.
- 46.Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. НКЕК оприлюднює важливу інформацію до уваги всіх постачальників мереж та послуг щодо взаємодії з НЦУ. <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2282&language=uk>

47. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Постачальників електронних комунікаційних послуг просять заблокувати домен `from-ua.com`. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site%2Findex&pg=99&id=2264&language=uk&fbclid=IwAR0FxBnGGliqCgPXF9A7J26ojSySjKc8yxxOVvEkyOXHFWOjq3tzhYe51E>
48. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Наголошуємо на необхідності блокування основних інтернет-ресурсів, що забезпечують ретрансляцію каналів країни агресора. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site%2Findex&pg=99&id=2249&language=uk&fbclid=IwAR0eyeOhpvPZAbk1JHd1OLcB6DXgjbShzGd9pcwCw4-OQy1eDKeARh5Cx7w>
49. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Постачальників електронних комунікаційних послуг просять заблокувати низку ресурсів (оновлено станом на 11.03.2022). URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site%2Findex&pg=99&id=2272&language=uk&fbclid=IwAR30bQus8xLAKLDfcBI84fESmS8hoBCymMEPOGhO04nhdKEbpbk91JuRZpD8>
50. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Щодо блокування веб-ресурсів. Розпорядження № 130 від 1 квітня 2022 р. <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=6&language=uk>
51. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. НКЕК просить постачальників електронних комунікаційних послуг негайно заблокувати адреси відповідно до розпорядження НЦУ від 22.03.2022. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site%2Findex&pg=99&id=2284&language=uk&fbclid=IwAR0eyeOhpvPZAbk1JHd1OLcB6DXgjbShzGd9pcwCw4-OQy1eDKeARh5Cx7w>
52. Нижник Н. Р., Мосов С. П. Теоретичні аспекти державного управління: монографія. Чернівці: Технодрук, 2011.
53. Павлов І. М., Толюпа С. В., Ніщенко В. І. Аналіз таксономії систем виявлення атак у контексті сучасного рівня розвитку інформаційних систем. *Сучасний захист інформації*. 2014, № 4. С. 44–52

- 54.Петрицький А. Інформаційне законодавство України: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2013. Вип. 5. С. 64–68
- 55.Пилипишин В.П, Поняття та основні риси державного управління. *Юридична наука і практика*. 2011. №2. С.10-14.
- 56.Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України 14 січня 2014 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF#Text>
- 57.Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
- 58.Порядок взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 1772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1772-2002-%D0%BF#Text>.
- 59.Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 15 серпня 2003 р. № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-03#Text>
- 60.Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика. К.: Знання, 2006. 663 с.
- 61.Правовий захист персональних даних : монографія / Т. О. Гуржій, А. Л. Петрицький. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 216 с.
- 62.Приходченко Л. Л., Саханенко С. Є., Надолішній П. І. та ін. Система публічного управління в умовах децентралізації влади: механізми горизонтальної взаємодії: монографія / за заг. ред. Л. Л. Приходченко. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 332 с.
- 63.Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
- 64.Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2023-%D0%BF#Text>
- 65.Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
- 66.Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 8 липня 2009 р. № 514/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514/2009#Text>

67. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
68. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>
69. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
70. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20>
71. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Указ Президента України від 15 вересня 2005 р. № 1276/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1276/2005#Text>
72. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
73. Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах: Наказ Міністерства культури і туризму України від 3 квітня 2007 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0530-07#Text>
74. Про затвердження Положення про Державну службу статистики України: Постанова Кабінету Міністрів України 23 вересня 2014 р. № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF#Text>
75. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>
76. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
77. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31 липня 2000 р. № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>
78. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
79. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
80. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794 VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
81. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>

82. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
83. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
84. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 р. № 3322-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text>
85. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
86. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України від 23 серпня 1997 р. № 538/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80#Text>
87. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
88. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій: Указ Президента України від 20 жовтня 2005 р. № 1497/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005#Text>
89. Про Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні: Указ Президента України від 22 травня 1998 р. № 505/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505/98#Text>
90. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>
91. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18 листопада 2021 р. № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>
92. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 1997 року «Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин»: Указ Президента України від 21 липня 1997 р. № 663/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/663/97#Text>
93. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>
94. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

95. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення в Україні: Закон України від 18 липня 1997 р. № 485/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/485/97-%D0%B2%D1%80#Text>
96. Про створення резервних копій державних інформаційних ресурсів та захисту інформації в умовах дії воєнного стану. Проект Закону України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1500-2022-%D0%BF#Text>
97. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України: Закон України від 17 квітня 2014 р. № 1227-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>
98. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80#Text>
99. Про утворення Національного агентства з питань інформатизації : Указ Президента України від 13 березня 1995 р. № N 206/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206/95#Text>
100. Про функціональні повноваження Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра і віце-прем'єр-міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2002 р. № 1904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1904-2002-%D0%BF#Text>
101. Пунда О.О., Добрянська О.Д., Новицька Н.Б. Принципи інформаційної політики в умовах війни та їх нормативно-правове закріплення. Екологічне право. 2022. №1-2. С. 60–65.
102. Пунда Ю. В., Телелим В. М., Рось А. О. Проблеми функціонування системи стратегічного управління підготовкою держави до оборони: інформаційний аспект. *Зб. наук, праць ВІКНУ*. Київ. 2012. № 35. С. 181-190.
103. Рак Ю. П., Кобилкін Д. С. Модель управління інформаційним ресурсом та комунікацією в проектах реалізації Системи 112. *Управління розвитком технологій*. К.: КНУБА, 2015. С. 76–78.
104. Сальник С. В., Сторчак А. С., Микитюк А. В. Модель порушення захищеності інформаційних ресурсів комунікаційних систем. *Information Technology And Security*. 2019. Вип. 7(1). С. 25–34.
105. Семенченко А. І. Теоретико-методологічні засади інституалізації державного управління у сфері електронного урядування. *Державне управління: теорія та практика* : електр. наук. фах. вид. 2011. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Dutp/2011_2/txts/Semenchenko.pdf.
106. Сировий О.В. Організаційно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. юридич. наук: спец. 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків 2006.
107. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу. Харків: ХНАМГ, 2004. 291 с.
 108. Соснін О. В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України: Монографія. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 572 с.
 109. Степаненко В. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2015. 420 с.
 110. Степанов В. Ю. Державна інформаційна політика: проблеми та перспективи : монографія. Х. : Вид-во ТОВ “С.А.М.”, 2011. 548 с.
 111. Сурмін Ю.П., Надолішній П.І. Методологія як інструмент ефективної реалізації можливостей державного управління. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 2: Методологія державного управління. К., 2011.
 112. Теорія систем для менеджерів. / Н.В. Фоміцька, В.В. Єганов. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. 248 с.
 113. Толюпа С. В., Штаненко С. С., Берестовенко Г. Класифікаційні ознаки систем виявлення атак та напрямки їх побудови. *Збірник наукових праць Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут*. 2018. Вип. № 3. С. 56–66
 114. Толюпа С., Пархоменко І., Штаненко С. Модель системи протидії вторгненням в інформаційних системах. *Інфокомунікаційні технології та електронна інженерія*. 2021. № 1 (1). С. 39–50.
 115. Угода про співробітництво у формуванні інформаційних ресурсів і систем, реалізації міждержавних програм держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі інформатизації. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_842/ed20010607/find?text=%C8%ED%F4%EE%F0%EC%E0%F6%E8%EE%ED%ED%FB%E5+%F0%E5%F1%F3%F0%F1%FB.
 116. Харченко В. С. Інформаційна безпека: глосарій. Київ : КНТ, 2005.
 117. Школик А.М. Адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2000.
 118. Юдін О. К, Богуш В. М. Інформаційна безпека держави. Харків: Консум, 2005.
 119. Яковенко В.Я. Інформаційні ресурси. Донецьк, 2005.
 120. Beketova G., Akhmetov B., Korchenko O., Lakhno V. Development of a model of intelligent recognition of anomalies and cyberattacks using logical

- procedures based on feature matrix coatings. *Information Security*. K: NAU. 2016. T. 22. № 3. P. 242–254.
121. Berdibayev R., Gnatyuk S., Yevchenko Yu., Kishchenko V. A concept of the architecture and creation for SIEM system in critical infrastructure. *Studies in Systems, Decision and Control*. 2021. P. 221-242.
 122. Bogachuk I., Sokolov V., & Buriachok V. Monitoring Subsystem for Wireless Systems Based on Miniature Spectrum Analyzers. *International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T)*. IEEE. 2018. URL: <https://doi.org/10.1109/infocommst.2018.8632151>.
 123. Braman S. Change of State: Information, Policy, and Power. Chapter 9: Information, Policy, and Power in the Informational State. URL: http://firstmonday.org/issues/issue12_4/braman2/index.html
 124. Braman S. Defining information policy. *Journal of Information Policy*. 2011. № 1. P. 1–5.
 125. Branitsky A., Kotenko A. Analysis and classification of methods for detecting network attacks. *Tr. SPIIRAN*. 2016. № 2 (45). P. 207–244.
 126. Bruggemann M. Information policy and the public sphere: EU communications and the promises of dialogue and transparency. *Javnost-The Public*. Vol. 17. № 1. 2010. P. 5-22
 127. Buriachok V., Sokolov V., Skladannyi P. Security rating metrics for distributed wireless systems. *Workshop of the 8th International Conference on "Mathematics. Information Technologies. Education": Modern Machine Learning Technologies and Data Science*. 2019. P. 222–233.
 128. Checkland P., Winter M. Process and content: two ways of using SSM. *Journal of the Operational Research Society*, 2006. Vol. 57. № 12. URL: <http://www.palgravejournals.com/jors/journal/v57/n12/full/2602118a.html>
 129. Crisis Communication. United Nations: Office of counter-terrorism. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/unocrt-crisis-comms-toolkit-web.pdf>
 130. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament And of the Council of 20 June 2019 on open data and the re-use of public sector information (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024>
 131. Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine : threats and governance responses of 03 November 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukrainehub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-warof-aggression-against-ukraine-37186bde/>
 132. Dovbeshko S., Tolyupa S., Shestak Y. Application of data mining methods to build attack detection systems. *Modern information protection*. 2019. № 1. S. 56–62.

133. Gnatyuk S., Berdibayev R., Avkurova Z., Verkhovets O., Bauyrzhan M. Studies on cloud-based cyber incidents detection and identification in critical infrastructure. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. P. 68-80.
134. Information management and communication in emergencies and disasters: manual for disaster response teams / ed. S. Barrantes., M. Rodríguez, R. Pérez. Washington : Pan American Health Organization, 2009. 139 p.
135. Kipchuk F., Sokolov V., Buriachok V., Kuzmenko L. Investigation of Availability of Wireless Access Points based on Embedded Systems. *International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*. IEEE. 2019. URL: <https://doi.org/10.1109/picst47496.2019.9061551>
136. Mahmoud R.-V., Kidmose E., Turkmen A., Pilawka O., & Pedersen J. M. DefAtt - Architecture of Virtual Cyber Labs for Research and Education. *International Conference on Cyber Situational Awareness, Data Analytics and Assessment (CyberSA)*. 2021. IEEE. URL: <https://doi.org/10.1109/cybersa52016.2021.9478236>.
137. Miller D., Harris Sh., Harper A., VanDyke S., Blask C. Security Information and Event Management (SIEM) Implementation. McGraw-Hill Osborne Media. 2010.
138. Modern methods of detecting anomalies in intrusion detection systems. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic. Computer systems and networks*. 2012. № 745. P. 98–104.
139. NCSI
140. Porat M., Rubin M. The Information Economy (9 volumes), Office of Telecommunications Special Publication 77-12, 1977. Washington D.C.: US Department of Commerce.
141. Raiyn J. A survey of Cyber Attack Detection Strategies. *International Journal of Security and Its Applications*. 2014. Vol. 8. issue 1. P. 247–256. URL: DOI: 10.14257/ij sia.2014.8.1.23
142. Regulation (EU) 2018/1807 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on a framework for the free flow of non-personal data in the European Union (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1807>
143. Regulation (EU) 2022/868 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on European data governance and amending Regulation (EU) 2018/1724 (Data Governance Act) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0868>

144. Roshko S. Problems and prospects of the European integration of Ukrainian economy. Krakow, Polska, 2018. P. 113-118. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/22246>
145. Schement J., Curtis T. Tendencies and Tensions of the Information Age: The Production and Distribution of Information in the United States. Transaction Publishers, New Brunswick, NJ, 1995. 285 p.
146. Serckumecka A., Medeiros I., & Bessani A. Low-Cost Serverless SIEM in the Cloud. *38th Symposium on Reliable Distributed Systems (SRDS)*. 2019. IEEE. URL: <https://doi.org/10.1109/srds47363.2019.00057>.
147. Systems thinking: An Introductory Toolkit for Civil Servants. Government Office for Science, 2022. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1079384/GO-Science_Systems_Thinking_Toolkit_2022_v1.0.pdf
148. Theories and Concepts of Public Administration. URL: https://sde.uoc.ac.in/sites/default/files/sde_videos/POL1C04%20-%20Theories%20&%20Concepts.pdf
149. Thomson G., Crowther S. Attuning to trustworthiness and final reflections. S. Crowther, G. Thomson (Eds.), *Hermeneutic phenomenology in health and social care research*. Routledge, 2022. P. 213–227.
150. Titchen A., Hobson D. Understanding phenomenology through reverse perspectives. *Theory and methods in social research* (2nd ed.). SAGE Publications Inc., 2011, P. 121–128.
151. UAToday. URL: <https://ua.today/>
152. Vagle M. D. *Crafting Phenomenological Research* (1st ed.). Routledge. 2014. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315431451>
153. Vorotin V. Ye., Romanenko Ye. A., Shchokin R. G., Pivovarov K. V. Improving the organizational and legal mechanism of state economic management: the european experience for ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. Vol. 3 (26). P. 368–376.
154. Webster's new universal unabridged Dictionary. New-York: Barnes & Noble books, 1996. 2230 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Джерело: [133].

ДОДАТОК Б

СУТНІСТЬ КІБЕРОБОРОНИ ДЕРЖАВИ ТА СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

КІБЕРОБОРОНА

(сукупність політичних, економічних, соціальних, військових, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів, які здійснюються в кіберпросторі та спрямовані на забезпечення захисту суверенітету та обороноздатності держави, запобігання виникненню збройного конфлікту та відсіч збройній агресії)

КІБЕРРОЗВІДКА

– діяльність, що здійснюється розвідувальними органами у кіберпросторі або з його використанням

КІБЕРЗАХИСТ –

сукупність організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, виявлення та захист від кібератак, ліквідацію їх наслідків, відновлення сталості і надійності функціонування комунікаційних, технологічних систем

Активні дії у кіберпросторі –

заходи деструктивного (руйнівного) впливу на автоматизовані системи управління, системи зв'язку і управління зброєю, інформаційно-телекомунікаційні мережі і системи противника

Джерело: [104].

ДОДАТОК В

**ПРИКЛАД ОЦІНКИ РИЗИКІВ КІБЕРАТАКИ ДЛЯ ОРГАНУ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Загроза	Уразливість	Вплив	Ймовірність	Рівень ризику	Стратегія пом'якшення
Зараження шкідливим програмним забезпеченням	Застаріле програмне забезпечення	Високий	Висока	Високий	Регулярні оновлення програмного забезпечення та виправлення безпеки
Несанкціонований доступ	Слабка політика паролів	Високий	Середній	Середній	Надійна політика паролів і багатофакторна автентифікація
Перехоплення даних	Незахищений зв'язок	Високий	Середній	Середній	Використання шифрування та безпечних протоколів зв'язку
Системний компроміс	Відсутність моніторингу системи	Високий	Висока	Високий	Впровадити системи моніторингу та виявлення вторгнень
Внутрішня загроза	Неналежний контроль доступу	Високий	Низька	Середній	Сильний контроль доступу та регулярні перевірки доступу користувачів
Крадіжка даних	Незашифровані конфіденційні дані	Високий	Низька	Середній	Шифрування та безпечне зберігання конфіденційних даних
Несанкціонований доступ	Фізична уразливість безпеки	Високий	Низька	Середній	Покращені заходи фізичної безпеки
Атаки соціальної інженерії	Відсутність навчання співробітників	Середній	Середня	Середній	Регулярні тренінги з питань безпеки для

					співробітників
Втрата даних або час простою	Відсутність плану відновлення	Високий	Низька	Середній	Реалізація планів аварійного відновлення та безперервності бізнесу
Час простою	Відсутність резервування системи	Високий	Низька	Середній	Впровадження резервованих систем і механізмів відновлення після збоїв

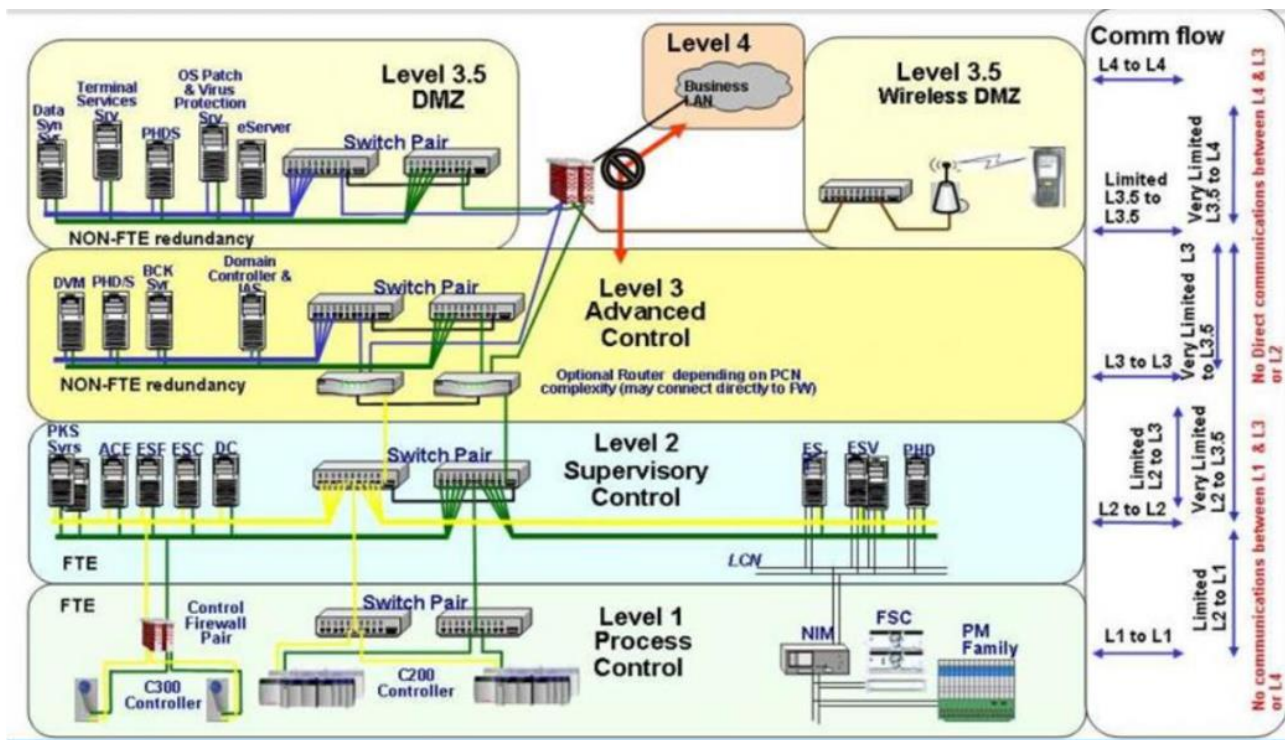
Джерело: Складено за: [153].

ДОДАТОК Г

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ АРХІТЕКТУРИ УПРАВЛІННЯ

ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В

УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Джерело: [142].